

บทที่ 3

ภูมิปัญญาลาหู่: ฐานความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจของผู้สูงวัย

ภูมิวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่

ประวัติศาสตร์ชนเผ่าลาหู่

“ลาหู่” ถือเป็นชาวไทยภูเขาเผ่าหนึ่ง ที่ใช้ภาษาในสายตระกูลทิเบต-พม่า (Tibeto-Burman) แขนงโลโลกกลาง (Central Loloish Branch) ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มย่อยเดียวกับภาษาลีซอ และอาข่า (โสฬส ศิริไสย์, 2539) สำหรับคำว่า “ลาหู่” นั้น โสฬส ศิริไสย์ (2539) กล่าวว่า ลาหู่ แปลว่า “มนุษย์” หรือ “คน” เครือข่ายสิ่งแวดล้อมลาหู่ (2543) กล่าวว่า ลาหู่ หมายถึง เสือผู้เฝ้าป่า ในอดีตมีนักวิจัยชาวตะวันตกที่มาศึกษาเกี่ยวกับชาติพันธุ์ลาหู่ เขียนเป็นอักษรโรมันว่า “Lahu” ทำให้คนภายนอกจำนวนไม่น้อยออกเสียงเป็น “ลาฮู” แต่คนไทยส่วนใหญ่มักเรียกว่า “ชาวลาหู่” นอกจากนั้นชนเผ่านี้ยังมีชื่ออีกชื่อหนึ่งว่า “มูเซอ” ซึ่งเป็นคำภาษาพม่า ซึ่งแปลว่า “นายพราน” ซึ่งคนพมามักจะเรียกผู้ที่เป็นนายพรานว่า “มูเซ” ต่อมาเมื่อคนไทยใหญ่ได้เรียกชื่อชนกลุ่มนี้ตามอย่างพม่า (โสฬส ศิริไสย์, 2539)

เนื่องจากชาวลาหู่ไม่มีการตัวอักษรที่ใช้ในการเขียนและจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรประวัติศาสตร์ของชนเผ่าลาหู่จึงมาจากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ชาวลาหู่ ที่ถ่ายทอดเรื่องราวของชาวลาหู่ให้ลูกหลานฟังต่อๆ กันมา ชาติกำเนิดของชาวลาหู่อยู่ที่ประเทศทิเบต ผู้รู้ที่เป็นชาวลาหู่ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า ชาวลาหู่เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนเผ่าเกิดมาจากผลน้ำเต้า โดย “ลาหู่” ถือเป็นพี่ใหญ่ในชนเผ่าทั้งปวง ชาวลาหู่นับถือในพระเจ้าอ้อซาและคำสั่งสอนเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ชาวลาหู่เป็นคนรักอิสระ เสรีภาพ มีความรักและหวงแหนในผืนแผ่นดินที่อาศัยอยู่ ไม่ชอบเบียดเบียนคนอื่น มีความสันโดษ ไม่ชอบยุ่งเกี่ยวกับใคร ชาวลาหู่จึงชอบอาศัยอยู่ในป่ามากกว่าอยู่ที่โล่ง

ชนชาติลาหู่ (มูเซอ) ซึ่งแต่เดิมอยู่บริเวณตอนใต้ของที่ราบสูงทิเบต ก่อนจะอพยพลงใต้เรื่อยมาอยู่บริเวณมณฑลยูนนาน อาศัยอยู่กระจายอยู่ในหลายเขต เช่น หลินชาง ซือเหมา หยวนเจียง เฮยเจียง ชวงเจียง เจิ่นเหยียน จิ่งตง จิ่งกู่ ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน โสฬส ศิริไสย์ (2539) กล่าวว่า สมัยก่อนชุมชนลาหู่เคยมีความเจริญรุ่งเรืองมาก่อน ซึ่งชุมชนลาหู่จัดเป็นเขตการปกครองตนเอง มีความเป็นอิสระพอสมควร โดยสามารถปกครองตนเอง แต่ยังคงส่งเครื่องบรรณาการไปสวามิภักดิ์ต่อกษัตริย์จีน ต่อมาประเทศจีนได้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และได้ส่งกำลังทหารมาควบคุมในดินแดนของชาวลาหู่ จึงทำให้ลาหู่บางกลุ่มต้องยอมจำนนและกลายเป็นชาวจีนไปในระยะเวลาต่อมา แต่ยังมี

ชาวลานู้อีกหลายกลุ่มที่ไม่ยอมให้จีนกดขี่ จึงอพยพย้ายถิ่นฐานมาอยู่ที่เขตเชียงตุง ซึ่งขณะนั้นอยู่ในเขตปกครองของประเทศอังกฤษ (ปัจจุบันเชียงตุงเป็นดินแดนในประเทศพม่า) ซึ่งการเข้ามาอยู่ที่เชียงตุงของลานู้นี้ก็ไม่ได้ราบรื่นนัก เนื่องจากชาวอังกฤษพยายามจะเข้ามาเผยแผ่ศาสนาคริสต์และต้องการให้ชาวลานูเปลี่ยนการนับถือศาสนาด้วย ซึ่งต่อมาชาวลานูจำนวนมากที่พยายามรวมตัวกันเพื่อต่อต้านแต่ก็ถูกทหารอังกฤษปราบปราม ทำให้ลานูจำนวนไม่น้อยเริ่มอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย (เครือข่ายถึงแวดลอมลานู, 2545)

ต่อมาเมื่ออังกฤษได้คืนเอกราชให้แก่พม่าแล้ว ประเทศพม่าได้มีนโยบายในการปรามปรามคนกลุ่มน้อย ทำให้ชาวลานูอีกจำนวนมากต้องอพยพมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย อย่างไรก็ตามชนชาติลานูกลุ่มแรกๆ ยังไม่อาจสรุปหลักฐานแน่ชัดว่าเข้ามาตั้งหลักแหล่งยาวนานที่สุดเมื่อใด แต่กลุ่มใหญ่กลุ่มหลังสุด เข้ามาในช่วงปี พ.ศ.2494 - 2529 หรือประมาณ 60 ปีที่ผ่านมา ปัจจุบัน (ปี พ.ศ.2547) มีการกระจายตัวอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง พะเยา ตาก เพชรบูรณ์ และกำแพงเพชรประมาณ 102,876 คน (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ, 2547)

การแบ่งกลุ่มของชาวลานู

รายงานวิจัยของ ยาโพ จะตีก้อย และคณะ (2549: 5-6) ได้กล่าวถึงการแบ่งกลุ่มของลานูว่า หากแบ่งตามความแตกต่างตามพิธีกรรมทางศาสนา และการแต่งกาย จะสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่ม ด้วยกันคือ (1) มูเซอดำ (2) มูเซอแดง (3) มูเซอณี หรือมูเซอเหลื่อง และ (4) มูเซอเฉล

มูเซอดำ เป็นกลุ่มที่มีประชากรมาก และมีความเก่าแก่มาก เรียกตนเองว่า “ลานูนะ” อพยพมาจากทางตะวันออกเฉียงเหนือของพม่า และยูนนาน

มูเซอแดง เป็นกลุ่มที่มีประชากรมาก เรียกตนเองว่า “ลานูณี” ที่เรียกว่ามูเซอร์แดง อาจมาจากการแต่งกายด้วยแถบผ้าสีแดงของผู้หญิงในกลุ่มนี้ หรือ อาจหมายถึง พรานป่า

มูเซอณี หรือมูเซอเหลื่อง เป็นกลุ่มที่มีประชากรน้อยกว่ามูเซอดำ และมูเซอแดง คนไทยและคนไทยใหญ่มักเรียกกลุ่มนี้ว่า “มูเซอกุย” แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มย่อยๆ คือ กลุ่มที่อาศัยอยู่ทางตอนใต้ของยูนนาน ได้แก่ กลุ่มมูเซอชินะตอ และกลุ่มมูเซอชีอะดอะกา และกลุ่มที่อาศัยอยู่ในรัฐเชียงตุง รัฐฉานในประเทศพม่า และประเทศไทย ได้แก่ กลุ่มมูเซอชีบาหลา และกลุ่มมูเซอชีบาเกีย

มูเซอเฉล เป็นกลุ่มที่มีประชากรน้อยกว่ามูเซอดำ และมูเซอแดง เรียกตนเองว่า “นะเหมียว” ต่อมาอพยพจากยูนนานมาประเทศไทย จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น “มูเซอเฉล” ลักษณะการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าชุดสีดำ

ยาโพ จะตี๋ก้อย และคณะ (2549) ยังกล่าวว่ากลุ่มมุเซอคำ มุเซอแดง และมุเซอเมเตจะ ใช้ภาษาในการสื่อสารที่มีความใกล้เคียงกัน สามารถพูดกัน ได้รู้เรื่อง มีเพียงกลุ่มมุเซอณีเท่านั้นที่มีความแตกต่าง ไม่สามารถพูดกับกลุ่มอื่นๆ ได้

ลาหู่ในพื้นที่ศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ได้เลือกศึกษาลาหู่ใน 4 กลุ่มบ้าน ได้แก่ บ้านห้วยจันลี บ้านห้วยหลวงพัฒนา บ้านป่ากล้วย และบ้านป่ากุ่ม ตำบลแม่นาหวง และตำบลท่าตอน อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ แบ่งกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มคนลาหู่ และกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับชาวลาหู่แต่ไม่ใช่ลาหู่ กรณีที่เป็นลาหู่ และไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาไทยได้ ผู้วิจัยได้ใช้ล่ามที่เข้าใจทั้งภาษาไทยและลาหู่เป็นอย่างดี กลุ่มตัวอย่างที่เลือกศึกษามีคุณลักษณะดังนี้

(1) **กลุ่มคนลาหู่** แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อยๆ ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุลาหู่ กลุ่มผู้นำชุมชนลาหู่ กลุ่มคนลาหู่ในชุมชน และกลุ่มคนลาหู่ที่อยู่นอกชุมชน ซึ่งรายละเอียดดังนี้

- **ผู้สูงอายุลาหู่** คือ กลุ่มชาวลาหู่ที่สูงวัยในทัศนะของคนในชุมชน (ชาวบ้านเรียกว่า “ซอมอ”) โดยไม่ใช่อายุ 60 ปี เป็นเกณฑ์ในการคัดเลือก อาศัยอยู่ในหมู่บ้านลาหู่ มีความทรงจำและสามารถสื่อสารได้ กลุ่มบ้านละ 3-4 คน และกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นผู้นำทางความเชื่อ (จิตวิญญาณ) หมู่บ้านละ 2-3 คน ได้แก่ ผู้ดำรงตำแหน่งโตโบ ฟิมะ ลาส่อ หรือเป็นบาทหลวง

- **ผู้นำชุมชนลาหู่** คือ กลุ่มชาวลาหู่ที่ทำหน้าที่ปกครองดูแลหมู่บ้าน มีความทรงจำและสามารถสื่อสารได้ กลุ่มนี้มีทั้งผู้นำหมู่บ้านแบบดั้งเดิม ที่เรียกว่า อาค่อ และผู้นำหมู่บ้านตามกฎหมาย คือ พ่อหลวง หรือผู้ใหญ่บ้าน หมู่บ้านละ 1-2 คน

- **คนลาหู่ในหมู่บ้าน** คือ กลุ่มชาวลาหู่ที่อาศัยอยู่ภายในหมู่บ้านเป้าหมาย ซึ่งไม่มีการกำหนดคุณลักษณะส่วนบุคคลด้านเพศ อายุ อาชีพ ไว้แต่อย่างใด จึงเป็นกลุ่มที่มีทั้งเพศชายและเพศหญิง กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มวัยกลางคน กลุ่มที่มีอาชีพเกษตรกรรม อาทิ ทำไร่ ทำสวน และกลุ่มที่มีอาชีพอื่นๆ ได้แก่ นักการเมืองท้องถิ่น ลูกจ้างหน่วยงานราชการ และรับจ้างต่างๆ หมู่บ้านละ 4-5 คน

- **คนลาหู่นอกหมู่บ้าน** คือ กลุ่มชาวลาหู่ที่อาศัยอยู่นอกหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะออกมาทำงานหรือแต่งงานกับคนเมือง จึงมีที่อยู่นอกหมู่บ้าน แต่มีญาติพี่น้องอาศัยอยู่ภายในหมู่บ้านลาหู่ กลุ่มนี้จะกลับไปหมู่บ้านบ้างในช่วงเวลาที่สำคัญ การสุ่มตัวอย่างเป็นการสุ่มแบบเจาะจง และใช้การแนะนำต่อๆ กัน (Snowball technique) ส่วนใหญ่คนกลุ่มนี้มีอาชีพทำงานในองค์กรต่างๆ อาทิ รับราชการ ลูกจ้างหน่วยงานราชการ เป็นเจ้าของกิจการ และรับจ้าง จำนวน 4 คน

(2) กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องแต่ไม่ใช่ลาหู่ ผู้วิจัยใช้การสุ่มแบบเจาะจง และไม่กำหนดคุณลักษณะส่วนบุคคลด้านเพศ อายุไว้ แต่กำหนดคุณลักษณะทางด้านอาชีพไว้ซึ่งได้แก่ กลุ่มที่ทำงานด้านสาธารณสุข และกลุ่มทำงานด้านการปกครอง อาทิ อบต. กลุ่มครูที่ทำงานในพื้นที่ (ครูคอย) เป็นต้น โดยจะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ร่วมกับชาวลาหู่ อาทิ เคยรักษาพยาบาลคนลาหู่ สอนหนังสือให้แก่เด็กนักเรียนที่เป็นลาหู่ มีปฏิสัมพันธ์กับคนลาหู่ กลุ่มนี้มีจำนวนประมาณ 7-8 คน

ประชากร

ชาวลาหู่ส่วนใหญ่มักอาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่มๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะมีขนาดไม่ใหญ่มากนัก คือมีตั้งแต่ขนาดเล็กไม่เกิน 50 หลังคาเรือน ไปจนถึงขนาดใหญ่คือ ประมาณ 130 หลังคาเรือน ซึ่งมีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ 200 จนถึง 600 คน หมู่บ้านลาหู่มีอายุตั้งแต่ 40 ปี จนถึงหมู่บ้านที่มีอายุมากที่สุด คือ ประมาณ 60 ปี จากการสัมภาษณ์พบว่า คนลาหู่ในหมู่บ้านเหล่านี้จะมีการอพยพย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยอยู่เป็นประจำ ส่วนใหญ่สาเหตุของการจะย้ายถิ่น ได้แก่ การไปหาที่ทำกินใหม่ๆ เพื่อให้มีรายได้จุนเจือครอบครัวเพิ่มขึ้น บางคนก็ต้องการความเจริญ ต้องการความสะดวกสบายมากขึ้น บางรายมีปัญหาการแย่งชิงทรัพยากร บางรายย้ายไปแต่งงาน หรือมีผู้ก็ต้องแยกครอบครัวออกไปอยู่หมู่บ้านอื่นๆ ก็มี นอกจากนั้นภายในหมู่บ้านลาหู่ ยังพบว่ามีคนลาหู่จากหมู่บ้านอื่นๆ หรือกลุ่มคนเมืองที่มาเป็นแขกของหมู่บ้านลาหู่จำนวนหนึ่งด้วย อาทิ เป็นชาวลีซอ และไทใหญ่ เป็นต้น ถึงแม้คนลาหู่จะมีจำนวนประชากรมากกว่า แต่ก็สามารถอยู่ด้วยกัน ทำมาหากินด้วยกัน พึ่งพาอาศัยกันได้ ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน ส่วนใหญ่คนลีซอที่อยู่ในหมู่บ้านจะมีฐานะดีกว่าคนลาหู่ คนลีซอซื้อที่ดินในหมู่บ้านไปเกือบหมด ทำให้คนลาหู่ต้องขอเช่าที่ดินของชาวลีซอเพื่อทำไร่ทำสวน และยังพบว่าชาวลีซอในหมู่บ้านลาหู่บางคนก็จะมีอาชีพให้เงินกู้ยืมระบบแก่คนลาหู่ด้วย

สภาพภูมิศาสตร์

ทำเลที่ตั้งของหมู่บ้านลาหู่ในพื้นที่ศึกษาพบว่า มีทั้งกลุ่มที่ตั้งอยู่บนภูเขา และกลุ่มที่อยู่บนพื้นที่ราบ สำหรับสภาพภูมิศาสตร์ในกลุ่มที่ตั้งอยู่บนภูเขา จะอยู่บนพื้นที่บริเวณชายแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่า มีป่าไผ่ และป่าโปร่งเป็นระยะ ถนนภายในหมู่บ้านยังเป็นลูกรัง การจัดผังที่อยู่อาศัยของหมู่บ้านลาหู่กลุ่มนี้จะเป็นลักษณะกระจายตัวเป็นตอนๆ ตามระดับพื้นที่ สามารถมองเห็นกันได้ทั่วเกือบทุกหลังคาเรือน เนื่องจากเป็นพื้นที่ต่างระดับกัน โดยมีศูนย์กลางของหมู่บ้านเป็นพื้นที่ใช้สอยสำหรับส่วนกลาง อาทิ เป็นที่สำหรับประชุมกันภายในหมู่บ้าน เป็นที่นั่งพักผ่อน หรือพบปะพูดคุยกัน หรือเป็นที่ตั้งของสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา

บริเวณโดยรอบถัดจากบ้านเรือนออกไปจะเป็นไร่ของชาวบ้าน ซึ่งปลูกข้าวโพด ข้าวดำ กระเทียม พริก นอกจากนั้นก็ยังมีการปลูกไม้ผล ประเภท ลิ้นจี่ ลำไย มะม่วง และส้ม เป็นต้น

ส่วนหมู่บ้านบนพื้นที่ราบ จะมีถนนลาดยางตัดผ่านกลางหมู่บ้าน มีบ้านเรียงรายเป็นแถวยาวตามถนนเส้นหลัก มีการตัดถนนเข้าไปเป็นซอยย่อยๆ มีความเป็นสัดเป็นส่วนและมีระเบียบ สถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา ซึ่งอยู่ส่วนหน้า และหลังหมู่บ้าน เนื่องจากพื้นที่เป็นลักษณะสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาว พื้นที่ในการทำนาทำไร่ จะอยู่บริเวณรอบๆ หมู่บ้าน

สภาพบ้านเรือน และสภาพแวดล้อม

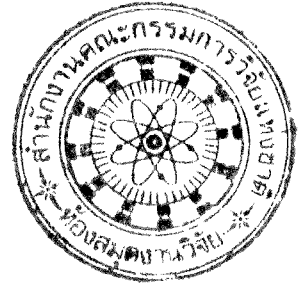
สภาพบ้านเรือน และสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านลาหู่ เนื่องจากพบว่ามีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนระหว่างหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนภูเขา หรือมีภูเขาล้อมรอบสลับกันพื้นที่ราบ กับหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ราบ หมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนภูเขา หรือมีภูเขาล้อมรอบ ส่วนใหญ่ยังปลูกตามแบบดั้งเดิมของลาหู่ คือ เป็นบ้านชั้นเดียว ใต้ถุนยกสูง ฝาผนังและพื้นบ้านทำด้วยไม้ไผ่ ไม่มีหน้าต่าง แต่สามารถมองเห็นทิวทัศน์ช่องว่างระหว่างฝาผนังไม้ไผ่ออกไปได้ บ้านของชาวลาหู่แบบดั้งเดิมนี้ มีการประกอบอาหารภายในบ้าน โดยวางหม้อ กาดัมน้ำ และภาชนะประกอบอาหารต่างๆ ไว้ในถาดไม้ใหญ่ (เสมือนเป็นเขตประกอบอาหาร) ไม่มีการกั้นห้องระหว่างพื้นที่ในการประกอบอาหารและพื้นที่ที่ใช้สำหรับส่วนกลางใดๆ มีไม้ไผ่มาสานต่อกันเป็นแผ่นๆ สำหรับวางเนื้อ หรือของสด เพื่อให้ควันไฟจากการประกอบอาหารทำให้สุก และไม่เน่าเสียเร็ว จากการสังเกตพบว่าชาวลาหู่จะประกอบอาหารเอาไว้ในหม้อที่ก่อไฟไว้ตลอดเวลา และจะเห็นเด็กๆ ลูกหลานไปดักกินกันตลอดทั้งวัน มีการกั้นห้องสำหรับที่นอนของเจ้าของบ้าน โดยอยู่ด้านใน และภายในห้องนอนมีหิ้งบูชาผีบรรพบุรุษ ส่วนห้องน้ำแยกออกจากตัวบ้าน บ้านแต่ละหลังจะมีคนอาศัยอยู่ ประมาณ 7-10 คน บางครอบครัวมีเด็กเล็กๆ จำนวนมาก ส่วนใหญ่คนลาหู่นิยมแต่งงานกันภายในกลุ่ม เมื่อแต่งงานแล้วจะปลูกบ้านอยู่บริเวณใกล้ๆ บ้านพ่อแม่ บางหลังพ่อแม่ไม่อยู่บ้าน เพราะต้องออกไปรับจ้างในตัวเมือง หรือบางหลังพ่อแม่เสียชีวิตแล้ว จึงนำลูกๆ มาฝากไว้กับญาติๆ ช่วยกันเลี้ยงสภาพแวดล้อมภายในบ้านมีกลิ่นค่อนข้างอับ ส่วนภายนอกมีกลิ่นของขยะที่ถูกทิ้งอยู่บริเวณบ้าน ชาวลาหู่ที่นี้นิยมเลี้ยงหมูและไก่ จะสังเกตเห็นว่ามีเล้าหมูเกือบทุกบ้าน จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านพบว่า ในพื้นที่แห่งนี้เดิมมีความอุดมสมบูรณ์มาก มีไม้สักขนาดใหญ่หลายต้น ต่อมาได้มีนายทุนมาตัดต้นไม้เพื่อนำไปขาย ทำให้ปัจจุบันไม่มีไม้สักเหลืออยู่เลย

แต่ก่อนฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล แต่ทุกวันนี้เริ่มแปร
เปลี่ยนไป อาจเป็นเพราะตัดไม้ทำลายป่า นายทุนใหญ่ก็ตัดไม้
ใหญ่ (ไม้สัก) ไปขายหมด ส่วนชาวบ้านก็เข้ามาแผ้วถางทำไร่

พื้นที่สำหรับการเกษตร ประมาณร้อยละ 90 เป็นของกลุ่มนายทุนจากภายนอก
หมู่บ้าน และกลุ่มลี้ชอในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่นายทุนจะทำไร่ส้ม ชาวบ้านเล่าให้ฟังว่า การทำไร่ส้มนี้
จำเป็นต้องมีการลงทุนสูง ทำให้คนลาหู่ซึ่งไม่มีเงินทุนมากพอ ไม่สามารถลงทุนทำไร่ส้มได้ หรือ
คนลาหู่บางรายที่เคยทำไร่ส้มก็ประสบภาวะขาดเงินทุนหมุนเวียนในการซื้อปุ๋ยและค่าใช้จ่ายอื่นๆ
จึงต้องเปลี่ยนอาชีพไปในที่สุด จากการสำรวจโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน พบว่า ถนนทางเข้า
หมู่บ้านและภายในหมู่บ้านลาหู่ที่อยู่บนที่สูง ส่วนใหญ่ยังเป็นถนนลูกรังและเป็นดิน ทำให้การ
เดินทางลำบากมากในฤดูฝน หมู่บ้านลาหู่ที่นี่เริ่มมีไฟฟ้าใช้ประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา เกือบทุกบ้านจะ
มีไฟฟ้าใช้ หรือจะต่อไฟฟ้าจากบ้านญาติพี่น้อง ซึ่งบางหลังก็จะใช้ไฟฟ้าเพียงหลอดเดียวสำหรับ
เวลากลางคืนเท่านั้น สำหรับน้ำประปาเป็นน้ำประปาจากภูเขา โดยต่อท่อประปาเข้ามาภายในชุมชน
ทุกหลังคาเรือนมีน้ำประปาใช้

สำหรับสภาพบ้านเรือนในหมู่บ้านลาหู่ที่อยู่บนพื้นราบ ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ
70-80 จะมีลักษณะเช่นเดียวกับบ้านคนเมือง ส่วนใหญ่ฝาผนังและพื้นเรือนจะทำด้วยไม้ หลายหลัง
ทำด้วยปูน มีหน้าต่างหลายบานตามแบบบ้านของคนเมือง สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ส่วนหนึ่งเนื่องจาก
ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้แนะนำว่าควรใช้วัสดุถาวรในการสร้างบ้าน เพราะไม้ไผ่หายากขึ้นเรื่อยๆ และมี
การฉีดยาฆ่าหญ้ากันมากทำให้หาจากมุงหลังคายากขึ้น การทำอาหารจะมีสัดส่วนชัดเจนเป็น
ห้องครัว และหลายบ้านมีการแยกห้องครัวออกจากตัวบ้าน เช่นเดียวกับห้องน้ำ ซึ่งส่วนใหญ่ก่อด้วย
ปูน บางหลังมีการแยกห้องน้ำไว้นอกตัวบ้าน แต่ละบ้านมีคนอยู่ไม่มากนัก ประมาณ 3-5 คนเท่านั้น
จากการสังเกตพบว่า เครื่องใช้ในบ้านค่อนข้างทันสมัย มีพัดลม โทรทัศน์มือถือ และเครื่องอำนวยความสะดวกอื่นๆ
ที่อยู่ในสภาพดี และใช้งานได้ หลายหลังเป็นบ้าน 2 ชั้น มีการปลูกดอกไม้เป็นที
แสดงอาณาเขตของบ้าน มีการเลี้ยงหมูกันเกือบทุกหลัง นอกตัวเรือนมีขี้วัวด้วย

ชาวบ้านเล่าว่า เดิมที่ดินบริเวณนี้เป็นป่าดงดิบ มีไม้สักจำนวนมาก แต่ก่อนมีน้ำ
อุดมสมบูรณ์ดี เพราะมีลำเหมืองไหลผ่านหมู่บ้าน ปลูกพืชอะไรก็งาม มีพืชหมุนเวียนตลอดปี แต่ใน
ปัจจุบันพื้นดินไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์เหมือนแต่ก่อน และมีแมลงมารบกวนมาก จึงต้องใช้ปุ๋ยและ
ยาฆ่าแมลง เพื่อให้สามารถปลูกพืชได้เจริญงอกงามเหมือนเดิม

หมู่บ้านนี้ตั้งมา 50-60 ปีที่แล้ว แต่ก่อนเป็นป่าดงดิบ มีไม้สัก
จำนวนมาก ... พ่อผมอายุ 77 ปี ยังแข็งแรง ทำงานแปลงบ้าน
(ปลูกบ้าน) ไปเข้ากว่าจะกลับก็เย็น พ่อเป็นกลุ่มคนรุ่นแรกๆ
7-8 ครอบครัว ที่อพยพเข้ามาตั้งรกรากที่หมู่บ้านนี้

แต่ก่อนที่นี้มีน้ำทำอุดมสมบูรณ์ดี ไม่เคยมีปัญหาในเรื่องน้ำ
เพราะมีลำเหมืองไหลผ่านหมู่บ้าน ปลูกอะไรก็งามดี เราปลูก
พืชหมุนเวียนกันตลอดทั้งปี แต่ตอนนี้ปลูกอะไรก็ไม่ค่อยงาม
ต้องใช้ปุ๋ย ยาเยอะ ตั้งแต่สวนส้มมา คนไม่สบายมาก และน้ำก็
ไม่พอในหน้าแล้ง อากาศก็ร้อนผิดปกติ

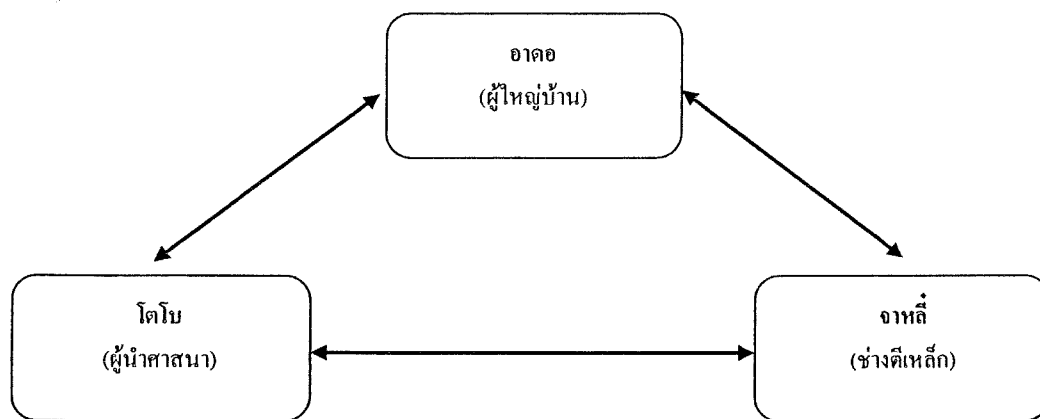
หมู่บ้านลาหู่ที่อยู่บนพื้นราบนี้ ยังถือว่าเป็นจุดศูนย์กลางความเจริญของกลุ่มหมู่บ้าน
ลาหู่ โดยมีหมู่บ้านลาหู่ย่อยๆ อยู่รอบๆ เช่น บ้านห้วยจันสี บ้านห้วยทรายขาว บ้านห้วยปากกล้วยใน
บริเวณใกล้เคียง ทั้งนี้เนื่องจากหมู่บ้านลาหู่ที่อยู่บนพื้นราบมีช่องทางในการติดต่อกับคนในเมือง
มีการซื้อขายสินค้าการเกษตร ทำให้มีผู้คนจากภายนอกเข้ามาติดต่อกับคนในหมู่บ้านอยู่เป็นประจำ
จากการสำรวจสภาพแวดล้อมในหมู่บ้านลาหู่ที่อยู่พื้นราบ ถือได้ว่ามีระบบสาธารณูปโภคที่ทันสมัย
คล้ายกับคนในตัวเมือง ถนนภายในหมู่บ้านเป็นถนนลาดยางอย่างดี มีความกว้างพอสมควร ซึ่งเป็น
เส้นทางหลักตัดตามยาวภายในหมู่บ้าน มีรถสัญจรผ่านไปมาตลอดเวลา ซึ่งเป็นการสัญจรภายใน
หมู่บ้าน และจากภายนอกหมู่บ้านใช้เป็นทางผ่านก็มี เพราะมีความสะดวกสบายมาก หมู่บ้านลาหู่
บนพื้นราบ มีน้ำประปาใช้แทบทุกครัวเรือน ซึ่งในแต่ละบ้านจะมีเครื่องใช้ไฟฟ้าด้วย อาทิ
โทรทัศน์ ตู้เย็น เป็นต้น

สังคมลาหู่

โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนลาหู่

โครงสร้างทางการปกครองของลาหู่ระดับหมู่บ้านในอดีต ประกอบด้วยผู้นำ 3 ฝ่าย
(เครือข่ายสิ่งแวดล้อมลาหู่, 2545) คือ (1) อาดอ หรือ คะแซ เป็นผู้นำสูงสุดในการปกครองหมู่บ้าน
ทำหน้าที่เสมือนผู้ใหญ่บ้าน คือ รักษาความสงบของหมู่บ้าน (2) โตโบ เป็นผู้นำฝ่ายศาสนาและ
ความเชื่อ ทำหน้าที่เสมือน นักบวช นักปราชญ์ ครูอาจารย์ คือ อบรมสั่งสอนให้คนเป็นคนดี และ
(3) จาหลี่ เป็นผู้นำฝ่ายผลิตเครื่องมือการเกษตร เพื่อนำไปใช้ในการประกอบอาชีพ ชาวลาหู่เชื่อว่า

หมู่บ้านหนึ่งๆ จะต้องมียอดปกครองครบทั้ง 3 องค์ประกอบนี้ ถ้าขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งไปแล้ว จะไม่สามารถตั้งหมู่บ้านได้ หรืออาจล่มสลายได้ ชาวลาหู่จึงให้ความสำคัญแก่บุคคลเหล่านี้เป็นอย่างมาก เพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณที่ทำหน้าที่ให้เกิดความสงบสุข ร่มเย็น และมีกินมีใช้ให้แก่ทุกคนในหมู่บ้าน

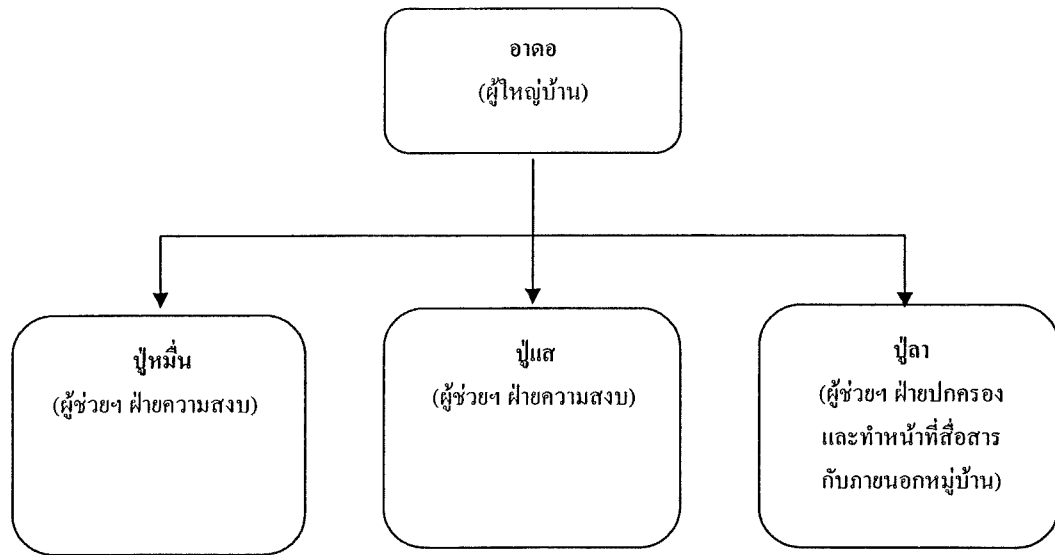

ภาพที่ 3.1 แสดงองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วน ของหมู่บ้านชาวลาหู่

ที่มา: ดัดแปลงจากเครือข่ายสิ่งแวดล้อมลาหู่ (2545)

ชาวลาหู่จะปกครองกันตามแบบจารีตประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ก็จะมีการร้องเรียน หรือแจ้งให้ผู้นำหมู่บ้าน (อาดอ) ทราบ ผู้ใหญ่บ้านก็จะใช้กฎจารีตเป็นตัวตัดสินข้อพิพาทต่างๆ สำหรับในการปกครองหมู่บ้านให้เกิดความสงบและร่มเย็น ชาวลาหู่ก็มีการจัดโครงสร้างการปกครองหมู่บ้านไว้ ดังนี้

อาดอ คือผู้ทำหน้าที่เสมือนผู้นำสูงสุดของหมู่บ้าน เปรียบได้กับ “ผู้ใหญ่บ้าน” อาดอเป็นผู้ตัดสินใจ และสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นกับประชาชนในหมู่บ้าน โดยมีผู้ช่วยฝ่ายปกครอง 3 ตำแหน่ง คือ ปู่หมื่น ปู่แสน และปู่ลา โดยปู่หมื่นและปู่แสนนั้น จะช่วยอาดอทำงานในการรักษาความสงบให้แก่หมู่บ้าน ส่วนปู่ลา จะช่วยทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานในเรื่องความมั่นคง และเรื่องอื่นๆ กับหมู่บ้านอื่นๆ รวมถึงเป็นการรับข่าวสารจากภายนอก เพื่อการเตรียมตัวของหมู่บ้าน อาทิเช่น การแจ้งข่าวเรื่องไฟฟ้า การประสานงานในเรื่องข้อพิพาทระหว่างคน 2 หมู่บ้าน เป็นต้น

ภาพที่ 3.2 แสดงโครงสร้างการปกครองของหมู่บ้านลาหู่ดั้งเดิม

ที่มา: ดัดแปลงจากเครือข่ายสิ่งแวดล้อมลาหู่ (2545)

โตโบ คือผู้นำศาสนาสูงสุดของชาวลาหู่ ทำหน้าที่ในการเป็นผู้อบรมสั่งสอนคนในหมู่บ้านให้เป็นคนดี รักษาศีล รักษาธรรม ให้พร ถวายบาปเพื่อล้างสิ่งชั่วร้ายต่างๆ โดยผ่านพิธีกรรมต่างๆ นอกจากนั้นโตโบยังทำหน้าที่เป็นสื่อกลางติดต่อกับ “อือซา” เทพเจ้าสูงสุดของชาวลาหู่อีกด้วย ดังนั้นโตโบจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับกฎจาริตประเพณีเป็นอย่างดี (เครือข่ายสิ่งแวดล้อมลาหู่, 2545)

จำหลี่ เป็นช่างตีเหล็กของหมู่บ้าน เป็นตำแหน่งที่สำคัญมากเช่นกัน เพราะเป็นผู้ผลิตและซ่อมแซมเครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตร “จำหลี่” เปรียบเสมือนผู้นำทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน เนื่องจากแต่ก่อนการทำมาหากินต้องใช้เครื่องมือที่ไม่ค่อยดีที่ประกอบด้วยเหล็ก หากไม่มีเครื่องมือเหล็กที่ดีแล้ว การออกไปทำไร่ ทำนา หรือล่าสัตว์ก็ไม่สามารถทำได้อย่างสะดวก นอกจากนั้นหน้าที่ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของ “จำหลี่” คือ การสั่งสอนชาวบ้านให้มีความขยันขันแข็งในการทำงาน และให้คำปรึกษาในการทำมาหากิน เช่นการเพาะปลูกต่างๆ (เครือข่ายสิ่งแวดล้อมลาหู่, 2545)

จากการศึกษา พบว่า การปกครองของหมู่บ้านลาหู่ในปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ชาวลาหู่ปัจจุบันไม่ได้มีอาชีพเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียวเพราะพื้นที่ทำการเกษตรลดน้อยลง ผู้คนเข้าไปเรียนหนังสือ และทำงานในเมือง ระบบการปกครองของรัฐไทยที่เข้ามาบังคับใช้กฎหมาย ทำให้ระบบการปกครองแบบลาหู่ลดบทบาทลงไปตามลำดับ ในพื้นที่วิจัย 4 หมู่บ้าน

พบว่า มีทั้งกลุ่มที่ยังใช้การปกครองแบบดั้งเดิมของลาหู่ และกลุ่มที่ใช้ระบบการปกครองจากส่วนกลาง

คนลาหู่ในหมู่บ้านแบบดั้งเดิม จะอยู่กันเป็นครอบครัวขยาย ส่วนใหญ่เมื่อแต่งงานแล้วจะปลูกบ้านอยู่ติดกับพ่อแม่ มีจำนวนไม่น้อยที่อาศัยอยู่บ้านหลังเดียวกับพ่อแม่ ลักษณะครอบครัวลาหู่ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวใหญ่ ในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน และรู้จักกันหมดทุกบ้าน ลาหู่มีความรักความสามัคคีกัน “คนลาหู่ถือว่าทุกคนเป็นพี่น้องสายเลือดเดียวกันทั้งหมด” ในหมู่บ้านนี้มีชาวลีซอ ซึ่งมีฐานะดีกว่า และมีจำนวนน้อยกว่า อาศัยอยู่กันกับชาวลาหู่ด้วย แต่ก็สามารถอยู่กันอย่างสงบ ไม่มีปัญหาทะเลาะเบาะแว้งกัน ชาวบ้านได้เล่าให้ฟังว่า คนลาหู่ส่วนใหญ่เป็นคนที่ชอบสันโดษ รักสงบ ไม่ค่อยชอบยุ่งเกี่ยวกับใครนอกหมู่บ้าน ในอดีตคนลาหู่นิยมแต่งงานกับลาหู่ด้วยกัน ด้วยเหตุผลว่าสามารถพูดภาษาเดียวกันได้ ทำให้เข้าใจกันง่าย และไม่นิยมไปแต่งงานกับคนนอก แต่ปัจจุบันพบว่า มีการแต่งงานระหว่างลาหู่กับชาติพันธุ์อื่นๆ

สำหรับหมู่บ้านที่ยอมรับการปกครองตามกฎหมายของประเทศไทยนั้น มีผู้ใหญ่บ้านที่ได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการเป็นผู้นำของหมู่บ้าน การขยายตัวของครัวเรือนมีบ้าง แต่ไม่มากนักพบว่า ลูกหลานส่วนใหญ่พากันไปทำงานในเมือง หรือกรุงเทพฯ เนื่องจากมีการศึกษาดี จึงมีโอกาสนในการประกอบอาชีพได้มากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครอบครัวของหมู่บ้านกลุ่มนี้จึงมีจำนวนไม่มากนักเมื่อเปรียบเทียบกับหมู่บ้านลาหู่ที่อยู่บนเขา นอกจากนั้นยังสังเกตได้ว่า ชุมชนนี้มีลักษณะเป็นปัจเจกนิยมค่อนข้างสูงกว่ากลุ่มดั้งเดิม ทำให้การสนับสนุนจากสังคมมีน้อยลง อาทิ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้าน หรือระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กในหมู่บ้านมีน้อยกว่าหมู่บ้านแบบดั้งเดิม

การใช้ภาษา

“ภาษาลาหู่” เป็นภาษาที่อยู่ในตระกูลทิเบต-พม่า และอยู่ในกลุ่มเดียวกับ ลีซอ และอาข่า ภาษาลาหู่เป็นภาษาที่ไม่มีตัวอักษรหรือระบบเขียนเป็นของตนเองมาก่อน แต่ต่อมานักสอนศาสนาได้ใช้อักษรโรมันสร้างระบบการเขียนภาษาลาหู่ขึ้น (โสฬส ศิริไสย, 2539) จากการศึกษาพบว่าผู้อาวุโสลาหู่บนที่พื้นสูง ส่วนใหญ่ไม่ค่อยใช้ภาษาไทย บางคนพูดภาษาไทยไม่ได้ แต่พอฟังรู้เรื่อง ส่วนเด็กวัยรุ่น อายุต่ำกว่า 20 ปีลงไป ส่วนใหญ่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ เนื่องจากไปเรียนหนังสือในเมือง และบางคนมีโอกาสดำเนินงานในเมือง ส่วนใหญ่เป็นพนักงานเสิร์ฟในร้านอาหาร ปัจจุบันชาวลาหู่จะสนับสนุนให้ลูกหลานเรียนภาษาไทย เพื่อให้ อ่านออกเขียนได้ จะได้ไม่ถูกคนนอกหมู่บ้านหลอกได้ ส่วนวัยกลางคน ที่จำเป็นต้องใช้ภาษาไทยในการสื่อสาร เพราะต้องติดต่อ

กับคนภายนอกชุมชน เช่น ไปขายผลิตผลทางการเกษตรในเมือง หรือเข้าไปรับจ้างในเมือง จะสามารถสื่อสารภาษาไทยได้ ดังคำสัมภาษณ์ผู้สูงอายุผู้หญิงคนหนึ่งว่า

ชาวบ้านที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป พูดภาษาไทยไม่ค่อยได้ แต่ฟังออกนะ แต่พวกเด็กๆ พูดได้ ฟังภาษาไทยออกได้ดี เพราะได้เรียนหนังสือที่ศูนย์ (ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก) และที่โรงเรียน (อยู่ที่หมู่บ้านห้วยหลวงพัฒนา) แต่ก่อนไม่มีโรงเรียน และไม่รู้ว่าจะเรียนไปทำอะไร แต่เดี๋ยวนี้ต้องเรียน จะมีโอกาสไปหางานทำนอกหมู่บ้านได้สะดวก ไม่อายคน ...คนลาหู่ที่ไม่รู้หนังสือก็จะถูกเอารัดเอาเปรียบ บางคนถูกโกงที่ดินทำกิน

สำหรับหมู่บ้านลาหู่บนพื้นราบ คนส่วนใหญ่สามารถสื่อสารด้วยภาษาไทยได้เกือบทุกคน เนื่องจากมีการติดต่อกับคนเมือง จะมีแต่ผู้สูงอายุบางคนที่ไม่ค่อยได้ แต่ก็สามารถฟังรู้เรื่อง สำหรับเด็กๆ ไปเข้าโรงเรียนในเมือง สามารถสื่อสารด้วยภาษาไทยได้เป็นอย่างดี

ระบบศาสนาและความเชื่อ

อุดมการณ์และโลกทัศน์ของชาวลาหู่ขึ้นอยู่กับระบบศาสนาเป็นสำคัญ ศาสนาในที่นี้หมายถึง ความเชื่อต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ รายงานวิจัยของเครือข่ายสิ่งแวดล้อมลาหู่ (2545) ได้กล่าวว่า ชาวลาหู่ดั้งเดิมจะนับถือเทพเจ้าสูงสุด นามว่า “อ้อชา” โดยมีความเชื่อว่าเป็นเทพเจ้าผู้สร้างสิ่งที่ดีงามบนโลกมนุษย์ และชาวลาหู่ยังนับถือ “ผี” ทั้งหลายด้วย อาทิเช่น ผีเรือน ผีบ้าน ผีป่า ผีเขา ซึ่งถือเป็นผีที่ให้ลูกแก่มนุษย์ หรือป้องกันภัยให้แก่มนุษย์

ชาวลาหู่ในพื้นที่ศึกษาแบ่งการนับถือศาสนาออกเป็นสองกลุ่มคือ ศาสนาดั้งเดิมและศาสนาคริสต์

กลุ่มนับถือศาสนาดั้งเดิม กลุ่มนี้เชื่อว่าสิ่งเหนือธรรมชาติที่ควบคุมความเป็นไปของโลก คือ ผี ซึ่งมีทั้ง ผีที่มีฐานะเสมือนพระเจ้า และผีป่า ผีน้ำ ที่สิงสถิตอยู่ตามธรรมชาติ ความเชื่อนี้มีอิทธิพลต่อแบบแผนพฤติกรรม และวิถีชีวิตของชาวลาหู่ รวมทั้งความคิด และค่านิยมเกี่ยวกับผู้สูงอายุด้วยเช่นกัน ความเชื่อสำคัญเกี่ยวกับพระเจ้าของชาวลาหู่ดั้งเดิม แสดงออกให้เห็นด้วยการแสดงความ “เคารพ” โดยใช้สัญลักษณ์สำคัญได้แก่ เทียน สำลี และก้อนหิน

ในบริเวณหมู่บ้านที่มีความเชื่อแบบดั้งเดิมจะมี “หอเหย่” ซึ่งเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา มีการประกอบประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ตามแบบดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม เป็นที่

น่าสังเกตว่าในปัจจุบันมีคนทีนับถือศาสนาคริสต์เพิ่มขึ้น เนื่องจากมีครูสอนศาสนาเข้ามาเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในหมู่บ้านดั้งเดิมเมื่อ 10 กว่าปีมาแล้ว มีการสนับสนุนให้เยาวชนในหมู่บ้านเรียนหนังสือด้วยการให้ทุนการศึกษา นอกจากนั้นยังทำให้เห็นว่าการประกอบพิธีกรรมต่างๆ แบบดั้งเดิมทำให้สิ้นเปลืองทรัพยากรและเวลา รวมถึงเป็นการทำร้ายสัตว์ด้วย ปัจจุบันพบว่าเริ่มมีความขัดแย้งระหว่างคนที่นับถือศาสนาแบบดั้งเดิมกับศาสนาคริสต์ภายในหมู่บ้าน เนื่องจากมีคนรุ่นกลาง (อายุราว 35 - 40 ปี) ที่ต้องการจะรักษาขนบธรรมเนียม และความเชื่อดั้งเดิมของชาวลahuไว้

กลุ่มนับถือศาสนาคริสต์ กลุ่มนี้ได้้นำคำสอนของศาสนาคริสต์เข้ามาแทนที่ความเชื่อเรื่องผี โดยเชื่อว่าพระเจ้าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด ที่ดลบันดาลความเป็นไปของโลก ความเชื่อสำคัญเกี่ยวกับผู้สูงวัยในคติของชาวคริสต์ก็คือ คำสอนที่ว่า “พ่อแม่คือพระเจ้าองค์ที่สอง” ชาวลahuจึงให้ความเคารพนับถือพ่อแม่ รวมทั้งคนเฒ่าคนแก่ในสังคม ในหมู่บ้านนี้จะไม่มีการฆ่าหมู หรือฆ่าไก่เพื่อนำไปบูชายันต์ โบสถ์เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชุมชน ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกในการรวมกลุ่มของคนในชุมชนด้วย อย่างไรก็ตามการสนับสนุนทางสังคม การเกื้อกูลกันของผู้คนในชุมชนยังมีน้อยกว่าชุมชนที่นับถือศาสนาแบบดั้งเดิม เนื่องจากหมู่บ้านคริสต์เป็นหมู่บ้านที่อยู่พื้นราบมีการติดต่อสื่อสารกับคนเมืองเป็นประจำ ทำให้ได้รับอิทธิพลจากคนเมืองดังสะท้อนให้เห็นจากลักษณะ การปลูกบ้าน เสื้อผ้า เครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ ซึ่งแทบไม่เห็นความเป็นลาหู่ในหมู่บ้านแห่งนี้

เมื่อถามผู้เฒ่ารายหนึ่งในหมู่บ้านคริสต์ว่า อะไรที่แสดงถึงความเป็นลาหู่ในหมู่บ้านนี้บ้าง ผู้เฒ่าท่านนั้นมองไปรอบๆ แล้วหยุดนั่งคิดสักครู่ แล้วตอบกลับมาว่า “มีหัวใจเป็นลาหู่ใจ ที่ยังหลงเหลืออยู่จนทุกวันนี้” คำตอบนี้สื่อว่าสิ่งที่ยังหลงเหลือความเป็นลาหู่คือ การมีจิตวิญญาณที่เป็นลาหู่นั่นเอง ซึ่งหมายความว่า ไม่ว่าชาวลahuจะนับถือศาสนาใดก็ตาม แต่สิ่งที่ชาวลahuจะใช้เป็นเครื่องมือในการยึดเหนี่ยวและแสดงอัตลักษณ์ของตนไว้ คือ ค่านิยม วัฒนธรรม และความเชื่อ อย่างไรก็ตามพบว่า ยังมีพิธีกรรมบางอย่างที่ชาวลahuทั้ง 2 กลุ่ม ยังคงรักษาไว้ได้ คือ ประเพณีการกินวอ ซึ่งถือเป็นการเฉลิมฉลองของคนลาหู่ในช่วงเทศกาลปีใหม่ การให้ความเคารพผู้สูงวัย และรูปแบบประเพณีบางเรื่อง เป็นต้น

เศรษฐกิจของลาหู่

การประกอบอาชีพ

การเกษตร ปัจจุบันอาชีพหลักของลาหู่ยังคงเป็นการทำไร่ ทำสวน ปลูกข้าว ข้าวโพด และพืชหมุนเวียนเพื่อการบริโภคภายในครอบครัวและเพื่อขาย ในอดีตลาหู่นิยมจะปลูกข้าวไร่ พริก มะเขือ ข้าวโพด โดยปลูกห่างจากที่อยู่อาศัยประมาณ 3 กิโลเมตร ในช่วงฤดูแล้ง (ตั้งแต่กุมภาพันธ์ จนถึงมีนาคม) ชาวลาหู่จะถางพื้นที่ขึ้นใหม่ทุกต้น ทิ้งไว้ให้แห้ง แล้วก็จุดไฟเผาเพื่อให้เถาถ่านเป็นปุ๋ย พอถึงฤดูฝนชาวลาหู่จะหยุดล่าสัตว์ เพราะเป็นช่วงเวลาในการปลูกข้าวไร่ ต่อมาวิถีชีวิตของคนลาหู่ มีการเปลี่ยนแปลงจากการย้ายถิ่นฐานบ่อยๆ มาเป็นการลงหลักปักฐานอยู่ในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ อาจมีการเปลี่ยนที่อยู่บ้างในกรณีที่มีความแห้งแล้งมาก หรือมีความขัดแย้งเกิดขึ้นในชุมชน (โสพล สิริไสย์, 2539) นอกจากนั้นยังพบว่ามีผลิตเพื่อขายมากขึ้น มีการเพิ่มพื้นที่ในการปลูก ข้าวโพด และผลไม้ เนื่องจากมีราคาค่อนข้างดี นอกจากนั้นยังมีการปลูกพืชอื่น ๆ เช่น งามาว และ ชา เพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัวเพิ่มขึ้น

เลี้ยงสัตว์ ในยุคก่อน ชาวลาหู่นิยมการล่าสัตว์ โดยจะออกล่าสัตว์หลังฤดูเก็บเกี่ยว ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน จนถึงเดือนกุมภาพันธ์จะล่าสัตว์ถี่ขึ้นจนไปถึงฤดูฝนก็จะหยุดล่าสัตว์ เพราะต้องเตรียมพันธุ์พืช เตรียมดิน เพื่อทำการเกษตรต่อไป (โสพล สิริไสย์, 2539) ปัจจุบัน ป่าไม้ถูกทำลายไปมาก ทำให้สัตว์ต่างๆ ในป่า มีจำนวนน้อยลง ชาวลาหู่จึงหันมาเลี้ยงสัตว์ เช่น หมู และไก่ โดยเลี้ยงไว้บ้านละประมาณ 3-5 ตัว เพื่อประกอบพิธีกรรมต่างๆ

การรับจ้าง ถือว่าเป็นอาชีพหนึ่งของชาวลาหู่ในปัจจุบันที่ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นมาเรื่อยๆ การรับจ้างในที่นี้ หมายถึง การรับจ้างทำงานในไร่ เช่น รับจ้างเก็บชาในไร่ชา รับจ้างทำสวน ส้ม นอกจากนั้นยังมีหลายรายไปรับจ้างในเมือง หรือจังหวัดใกล้ๆ โดยส่วนใหญ่จะไปรับจ้างใช้แรงงานในการก่อสร้างในช่วงสั้นๆ เพื่อซื้อของ เครื่องมือ เครื่องใช้ และสิ่งอำนวยความสะดวกกลับมา ลาหู่ในพื้นที่ศึกษาได้เล่าให้ฟังว่า

คนที่นี่ ส่วนหนึ่งรับจ้าง ได้ค่าแรงวันละ 100-200 บาท ผู้ชาย
จะได้มากกว่าผู้หญิงและคนแก่จะมีคนเขาขับรถมา
รับบ่นี่เลย (ที่หมู่บ้านบนเขา) ไปทำงานเช้า กลับมาก็ตอน
เย็น เขาเอาเข้าไปทำงานพวกก่อสร้างในเมือง...

ถ้าขาย สำหรับหมู่บ้านที่อยู่บนพื้นราบ ผู้วิจัยพบว่า มีชาวบ้านหลายรายที่ประกอบอาชีพค้าขาย หรือทำตัวเป็นพ่อค้าคนกลาง คือ ไปรับซื้อผลิตผลทางการเกษตรจากภายในหมู่บ้าน และจากหมู่บ้านอื่นๆ แล้วไปขายต่อให้กับโรงงาน ซึ่งจะได้กำไรจากส่วนต่างๆ ราคาสินค้าเกษตร และไม่ต้องลงทุนปลูกพืชผลทางการเกษตรด้วย

อาชีพอื่นๆ ปัจจุบันนอกจากอาชีพหลักในการทำไร่ รับจ้างทำงาน หรือเป็นพ่อค้าคนกลางในการขายสินค้าการเกษตรแล้ว ชาวลาหู่ยังมีรายได้เสริมอื่นๆ อีก เช่น จากการรับจ้างทำอาหารให้แก่นักเรียนที่โรงเรียน การทำอาหารเลี้ยงรับรองเมื่อมีผู้สนใจเข้ามาศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวลาหู่ เปิดร้านขายของชำภายในหมู่บ้าน ทำผ้าพันคอ และกระเป๋า เพื่อขายให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมหมู่บ้าน เป็นต้น นอกจากนั้นสำหรับในหมู่บ้านพื้นราบที่มีความเป็นอยู่คล้ายกับคนเมือง พบว่าลูกหลานชาวลาหู่บางคนที่มีการศึกษาดี จะไปทำงานที่มั่นคง ได้แก่ รับราชการ หรือทำงานในสำนักงาน บริษัทเอกชนในจังหวัดอื่นๆ

ฐานะความเป็นอยู่ของชุมชนลาหู่

การสำรวจฐานะความเป็นอยู่ของชาวลาหู่ในปัจจุบัน พบว่าชาวลาหู่มีรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพภายในครอบครัว แต่พบว่ามีหลายปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อรายได้ รายจ่าย และการออมของครอบครัวลาหู่ นอกจากนั้นยังพบว่าฐานะความเป็นอยู่ของชุมชนลาหู่ที่อยู่บนภูเขา กับชุมชนลาหู่ที่อยู่บนพื้นที่ราบมีความแตกต่างกันในบางองค์ประกอบ ได้แก่ อาชีพ ที่มาของรายได้ และภาวะหนี้สิน

รายได้ของชาวลาหู่ในชุมชน ที่มาของรายได้หลักของชาวลาหู่ในหมู่บ้าน คือ การขายข้าว และข้าวโพด ซึ่งส่วนใหญ่จะมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อถึงที่ไร่ ทำให้ราคาไม่ดีเท่าที่ควร อย่างไรก็ตามราคาสินค้าการเกษตรที่ขายได้จะมีขึ้นลงตามราคาตลาดด้วย ชาวบ้านเล่าให้ฟังว่าแต่ก่อนเคยปลูกขิงด้วย แต่ต่อมาราคาไม่ดี จึงเลิกปลูก สำหรับข้อมูลรายได้คนลาหู่ มีดังนี้ ข้าวที่ปลูกขายได้กิโลกรัมละ 12 บาท ข้าวโพดขายได้กิโลกรัมละ 4.25 บาท ซึ่งปรกติขายได้กิโลกรัมละประมาณ 3-4 บาท ข้าวโพดพันธุ์ 1 ลูก จะขายได้ 1 หมื่นบ้าน รายได้อีกส่วนหนึ่ง คือการรับจ้างทำงานในเมือง และในสวนส้ม ซึ่งจะมีรายได้วันละ 100-120 บาท ต่อคนโดยชาวลาหู่ในบ้านห้วยจันเสีจะไปรับจ้างประมาณ 10 วัน ต่อเดือน (ผู้ขายจะได้ค่าจ้างมากกว่าผู้หญิง)

ส่วนลาหู่ในหมู่บ้านบนภูเขาไม่ค่อยมีเงินเหลือพอที่จะออมเท่าใดนัก เนื่องจากทุกครัวเรือนจะมีค่าใช้จ่ายในการประกอบอาหารวันละประมาณ 130 บาท (บ้านที่สัมภาษณ์นี้มีคนอยู่

5 คน) คิดเฉลี่ยต่อคนเท่ากับ 16 บาท/วัน/คน นอกจากนั้นยังมีการหนี้สินที่เกิดขึ้นในเกือบทุกครัวเรือน ส่วนใหญ่จะเป็นการกู้ยืมเพื่อนำมาลงทุนซื้อปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และเมล็ดพันธุ์ รวมถึงมีการใช้จ่ายในการเช่าที่ดิน

จากการวิเคราะห์สถานะทางการเงินของชาวลานู ในหมู่บ้านภูเข โดยใช้ข้อมูลทางการเงินครอบครัวของผู้ดำรงตำแหน่งรองโตโบ และรักษาการตำแหน่งโตโบของหมู่บ้านลานู ซึ่งถือเป็นครอบครัวที่มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดี ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- (1) ครอบครัวนี้มีสมาชิกอยู่ทั้งหมด 10 คน
- (2) มีคนที่ไปรับจ้างทำงานนอกบ้านจำนวน 4 คน
- (3) มีลูกเขยและญาติไปทำงานโรงงานในกรุงเทพฯ 2 คน
- (3) มีรายรับจากผลผลิตทางการเกษตรทั้งปี ประมาณ 60,000 บาท
- (4) ค่าใช้จ่ายในการประกอบอาหารคนละ 16 บาทต่อวัน
- (5) ข้าวโพดพันธุ์ 1 ถู จะขายได้ราคาประมาณ 10,000 บาท
- (6) ข้าวดำ ขายได้ประมาณ กิโลละ 17 บาท (จะมีพ่อค้าจากหมู่บ้านห้วยหลวงพัฒนามารับซื้อ)
- (7) ค่าจ้างแรงงาน ประมาณวันละ 100-120 บาท ชาวบ้านจะรับจ้างประมาณ 10 วัน / เดือน
- (8) รายจ่ายของครอบครัวประมาณวันละไม่เกิน 30 บาท / ครอบครัว
- (9) ผู้สูงอายุที่อยู่กับลูก (ส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับลูกๆ) จะไม่ต้องรับภาระค่าใช้จ่ายใดๆ เลย ลูกๆ จะเป็นคนรับผิดชอบ รวมถึงค่ารักษาพยาบาลด้วย

จากข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์และจัดทำประมาณการรายรับและรายจ่ายของครอบครัวลานูที่มีฐานะค่อนข้างมั่นคงในทางเศรษฐกิจ ดังนี้

ตารางที่ 3.1 ประมาณการรายรับและรายจ่ายของครอบครัวลานูที่มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างมั่นคง

รายรับ-รายจ่ายของครอบครัวลานู	จำนวนเงิน/ปี (โดยประมาณ)
● รายรับ	
- รายได้จากผลผลิตทางการเกษตร	60,000 บาท
- รายได้จากการรับจ้าง 4 คน คนละ 120 บาท/วัน 10 วัน/เดือน	57,600 บาท
- รายได้จากลูกเขยและญาติที่ทำงานในเมืองส่งให้	10,000 บาท
รวมรายรับ	127,600 บาท

ตารางที่ 3.1 ประมาณการรายรับและรายจ่ายของครอบครัวลาหู่ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างมั่นคง (ต่อ)

รายรับ-รายจ่ายของครอบครัวลาหู่	จำนวนเงิน/ปี (โดยประมาณ)
● รายจ่าย - ชำระเงินกู้ (เงินต้นและดอกเบี้ย) - เงินทุนทำการเกษตร - ค่าใช้จ่ายอาหาร คนละ 16 บาท/วัน 10 คน - ค่านุหรื เหล้า ของให้ส่วนตัว อาหารหมู/ไก่ และอื่นๆ - ค่าใช้จ่ายอื่นๆ รวมรายจ่าย	18,000 บาท 30,000 บาท 57,600 บาท 6,000 บาท 3,000 บาท 114,600 บาท
รวมมีรายรับมากกว่ารายจ่าย	13,000 บาท
● หนี้สิน	8,000 บาท
เงินออมของครอบครัว	5,000 บาท

จากการประมาณการฐานะทางการเงินของครอบครัวลาหู่ครอบครัวนี้ จะเห็นได้ว่า ครอบครัวนี้มีเงินออมอยู่จำนวนหนึ่งในแต่ละปี แต่อาจไม่มากนัก อย่างไรก็ตามหากพิจารณา รายจ่ายของครอบครัวนี้ จะพบว่าสามารถปรับลดลงได้อีก อาทิ รายจ่ายสำหรับอาหาร ซึ่งหาก ครอบครัวปลูกข้าวและพืชผักไว้บริโภคเอง หรืออาหารที่มาจากไร่จากสวนของตนเอง ก็จะลด ค่าใช้จ่ายได้บางส่วน นอกจากนั้นค่าใช้จ่ายในส่วนของเหล้า และนุหรื หากลดลงได้ก็จะช่วยให้ ครอบครัวมีเงินเหลือเพิ่มขึ้นอีก อย่างไรก็ตาม จากการประมาณการนี้จะเห็นว่าเงินส่วนเหลือนี้มาจากลูกเขยของครอบครัว ที่เข้าไปทำงานในเมืองแล้วส่งเงินมาให้ใช้ ดังนั้น เงินที่จะได้รับจาก ลูกเขย จึงขึ้นอยู่กับผลตอบแทนที่ลูกเขยได้รับ และความพอใจที่ลูกเขยยินดีจะให้ด้วย นอกจากนั้น ความเสี่ยงในประเด็นราคาผลผลิตทางการเกษตรก็มีส่วนสำคัญต่อครอบครัวนี้ด้วย เนื่องจากเป็น รายได้หลักของครอบครัว

จากการสังเกตของคณะผู้วิจัยพบว่าบ้านลาหู่หลายหลังคาเรือนในหมู่บ้านบนภูเขานี้ เป็นบ้านที่มีฐานะดี มีอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัย มีรถปิกอัพ หรือรถจักรยานยนต์ ส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวที่มีลูกหลานไปทำงานในกรุงเทพฯ หรือในต่างประเทศ หรือเป็นกลุ่มที่มีเครื่องมือเป็นคนดีซอ และกลุ่มที่ทำธุรกิจเงินกู้ในระบบ ส่วนบ้านอื่นๆ ฐานะความเป็นอยู่จะอยู่ในระดับปานกลาง คือ พอมีข้าวให้คนในครอบครัวกินทุกวันก็พอใจแล้ว

อย่างไรก็ตาม พบว่าในชุมชนลาหู่เอง ก็มีความแตกต่างกันในเรื่องฐานะอยู่เหมือนกัน คือจากการสังเกตของคณะผู้วิจัย พบว่าชาวลาหู่ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านห้วยหลวงพัฒนา ซึ่งเป็นพื้นที่ราบ คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ค่อนข้างสะดวกสบาย มีอุปกรณ์เครื่องอำนวยความสะดวกเหมือนคนใน

เมือง บ้านที่อยู่อาศัยจะแบ่งออกเป็นสัดส่วน เป็นห้องๆ มีหน้าต่างโดยรอบ และจากการสังเกตพบว่าแทบทุกบ้านจะมีรถจักรยานยนต์ และจำนวนไม่น้อยที่มีรถกระบะสำหรับใช้งานด้วย จากการสัมภาษณ์พบว่าคนลาหู่ในหมู่บ้านนี้หลายคนมีอาชีพเป็นพ่อค้า และเป็นข้าราชการ จึงมีความเสี่ยงน้อยกว่าอาชีพเกษตรกร หรืออาจได้รับผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจน้อยกว่าการทำเกษตรเพียงอย่างเดียว และสำหรับผู้ที่ทำอาชีพเกษตรกรรมในหมู่บ้านนี้ ส่วนใหญ่ก็จะมีฐานะที่ดีกว่าในหมู่บ้านบนภูเขา เพราะมีที่ดินทำกินของตนเอง ไม่ต้องเสียค่าเช่าที่ทำกิน จึงทำให้ง่ายจะมีเงินออมในแต่ละเดือน นอกจากนั้น ผู้สูงอายุในหมู่บ้านที่นับถือศาสนาคริสต์ยังได้กล่าวว่า การนับถือศาสนาคริสต์นี้ ทำให้ลดค่าใช้จ่ายในการประกอบพิธีกรรมลงด้วย อีกประการหนึ่งที่สำคัญคือ ลาหู่หมู่บ้านนี้ส่วนใหญ่มีฐานะเป็นพลเมืองไทย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เข้าถึงสวัสดิการของรัฐ ได้มากกว่าลาหู่จากอีก 3 หมู่บ้าน

สำหรับผู้สูงอายุลาหู่ในหมู่บ้านที่ราบนี้ ส่วนใหญ่จะมีฐานะความเป็นอยู่ที่ค่อนข้างสะดวกสบายกว่าที่หมู่บ้านบนภูเขา มีรายได้จากเงินสวัสดิการที่รัฐบาลให้จำนวน 500 บาทต่อเดือน และเป็นเงินที่ถูกกลานส่งมาให้ใช้จ่าย ที่หมู่บ้านนี้ความเป็นอยู่ค่อนข้างดี อีกทั้งค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพ และที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ก็ไม่ต้องเป็นผู้รับผิดชอบ เพราะลูกหลานที่อาศัยอยู่ด้วยจะเป็นผู้รับผิดชอบ แต่อย่างไรก็ตาม พบว่าผู้สูงอายุจะไม่ได้เป็นศูนย์กลางทางด้านเศรษฐกิจ เพราะรายได้ในครอบครัวส่วนใหญ่จะมาจากลูกๆ

จากข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุลาหู่ในหมู่บ้านพื้นราบในปัจจุบัน มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจสูงกว่าผู้สูงอายุในหมู่บ้านบนภูเขา และไม่ได้เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของครอบครัว อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์กรณีศึกษาจากทั้งสองพื้นที่แล้ว พบว่าผู้สูงอายุชาวลาหู่ได้รับการเกื้อกูลจากลูกหลาน และคนในครอบครัว ซึ่งถือเป็นหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุลาหู่ ดังเช่นตัวอย่างคำกล่าวของผู้สูงอายุลาหู่ที่ว่า

ลูกหลานเขาไปทำงานในกรุงเทพฯ ต่างจังหวัด ต่างประเทศก็มี ทุก 1-2 เดือนก็จะส่งเงินกลับมาให้พ่อแม่ใช้ ผู้สูงอายุที่นี่มีเงินใช้และเงินเก็บแทบทุกคน.....ผู้สูงอายุอาจต้องใช้จ่ายในการเลี้ยงหลานอยู่บ้าง แต่ลูกหลานก็จะส่งเงินมาช่วย และสำหรับค่าเล่าเรียนพ่อและแม่ของเด็กจะเป็นผู้รับผิดชอบเอง.....ค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน รวมถึงค่ารักษาพยาบาล ลูกๆ ที่อาศัยอยู่กับพ่อแม่จะเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่ายเกือบทั้งหมด เนื่องจากลาหู่อยู่ที่ไหนต้องกตัญญู

ผลการศึกษา

ภูมิปัญญาลาหู่ที่มีผลต่อความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ

จากการศึกษาวิถีชีวิตของชาวลาหู่ในพื้นที่ ทำให้พบว่าผู้สูงอายุในชุมชนลาหู่ส่วนใหญ่มีความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจตามสมควร คือ ผู้สูงอายุจะมีความพอใจในภาวะความมั่นคงในปัจจุบัน อาจมีความคาดหวังในด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครอบครัวอยู่บ้าง ด้วยความเป็นห่วงลูกหลานในอนาคต แต่สิ่งที่ผู้สูงอายุมีความเห็นว่า สิ่งที่ทำให้ตนเองมีความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจคือ การที่ลูกหลานอยู่กันพร้อมหน้า มีการสื่อสารพบปะพูดคุยกัน มีความรักใคร่สามัคคีปรองดองกัน มีความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมถึงการได้รับการเลี้ยงดู และให้เกียรติแก่ตน ข้อค้นพบที่สำคัญของปรากฏการณ์เหล่านี้รวมเรียกว่า “ระบบเกื้อกูล” ที่หล่อหลอมอยู่บนพลวัตวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ลาหู่

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงพยายามค้นภูมิปัญญาของชาวลาหู่ที่มีส่วนทำให้เกิดระบบเกื้อกูลนี้ขึ้นมา สำหรับคำว่า “ภูมิปัญญา” นั้น งานวิจัยนี้ได้ให้ความหมายว่า หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมต่างๆ ซึ่งอาจเป็นรูปแบบที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม รูปแบบที่เป็นรูปธรรม อาทิ เครื่องมือเครื่องใช้ การแต่งตัว เครื่องประดับตกแต่ง ประเพณี และศาสนสถานต่างๆ เป็นต้น และรูปแบบที่เป็นนามธรรม อาทิ ความเชื่อ คำสั่งสอน ระบบการปกครอง เป็นต้น

ภูมิปัญญาที่สำคัญที่สุดของชาวลาหู่ที่มีต่อความมั่นคงทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของผู้สูงอายุชาวลาหู่ คือ กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมและความเชื่อของชาวลาหู่ เนื่องจากความเชื่อของชาวลาหู่ดั้งเดิมนั้น ให้ความสำคัญแก่การตอบแทนบุญคุณของบุพการีและบรรพบุรุษอย่างมาก และรวมถึงการให้คุณค่าและบทบาทแก่ผู้สูงอายุลาหู่ด้วย ซึ่งหากได้มีกระบวนการผลิตซ้ำและถ่ายทอดวัฒนธรรมความเชื่อของลาหู่ดั้งเดิมเหล่านี้ไปสู่รุ่นต่อๆ ไปจะทำให้ระบบเกื้อกูลของสังคมลาหู่มีความเข้มแข็ง และส่งผลต่อความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจของผู้สูงอายุลาหู่นั่นเอง

จากการวิเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมความเชื่อของลาหู่ดั้งเดิมนั้น พบว่าภูมิปัญญาลาหู่ได้สร้างระบบกลไก ในการถ่ายทอดไว้ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ วัฏกรรมคำสั่งสอนของชาวลาหู่ โตโบ หอแห่ ระบบการปกครอง ผีบรรพบุรุษ และพิธีกรรม ธรรมเนียมประเพณี รายละเอียดมีดังนี้

วาทกรรมคำสั่งสอนของชาวลahu: ความหมายของความเชื่อ

แม้คนลาหู่จะไม่มีตัวอักษรในการเขียน แต่บรรพบุรุษลาหู่ได้มีการสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับความเชื่อในวิถีของคนลาหู่ขึ้นในรูปแบบของคำสั่งและคำสอน คำสั่งสอนของบรรพบุรุษนี้ถือเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์มากสำหรับสังคมลาหู่ดั้งเดิม เพราะคำสอนมีความเกี่ยวข้องกับพระเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือ สนิท วงศ์ประเสริฐ (2537: 38) ได้กล่าวไว้ว่า “ชาวมูเซอเกรงกลัวต่อการประทุพผิตที่ขัดแย้งกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์มากกว่าความขัดแย้งระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ถ้าหากมีความขัดแย้งกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์มนุษย์จะถูกลงโทษอย่างรุนแรงและผลของการถูกลงโทษจะกินเวลายาวนาน” ตัวอย่างในเรื่องนี้ อาทิ ชายหญิงคู่หนึ่งทำผิดโดยการเป็นชู้กัน เมื่อสำนึกผิดแล้วทั้งคู่จะต้องไปร้องขอผู้นำหมู่บ้านให้ช่วยประกอบพิธีขอขมาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งถือเป็นผู้เสียหายลำดับแรก สามิและภรรยาของผู้ชายเป็นผู้เสียหายลำดับที่สอง และชาวบ้านทั้งหมู่บ้าน เป็นผู้เสียหายลำดับสุดท้าย นอกจากนั้นยังมีเรื่องเล่าภายในหมู่บ้านที่ว่า เคยมีคู่ชู้กันหลบหนีออกจากหมู่บ้านไปโดยมิได้ขออนุญาต ทำให้ทั้งสองมีชีวิตที่ลำบาก และเสียชีวิตก่อนถึงวัยกลางคน เนื่องจากวัฒนธรรมความเชื่อของชาวลาหู่ให้ความสำคัญแก่บุญการีและบรรพบุรุษอย่างมาก จึงมีวาทกรรมคำสั่งสอน หรือข้อบัญญัติที่เกี่ยวกับการดูแล และให้ความเคารพต่อบุญการีและผู้สูงอายุ จำนวนไม่น้อย อาทิ ภาษาลาหู่ใช้คำว่า “โอบเตปีเว” หมายถึง การรู้บุญคุณและตอบแทนบุญคุณ หรือ “ซอมอมิโคมะโอกาเว” หมายความว่า การดูแลพ่อแม่ปู่ย่าตายายแล้วจะได้ดี ชาวบ้านที่บ้านป่ากุ่มกล่าวว่า “ถ้าบ้านใด หรือเด็กคนไหนไม่เคารพผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน ก็จะถูกตำหนิจากคนในชุมชน” งานวิจัยของ โสพลศิริไสย์ (2532: 43 - 44) บรรยายไว้ตอนหนึ่งว่า ข้อบัญญัติทางศาสนาสอนให้มูเซอต้องเคารพเชื่อฟังบิดามารดา และผู้สูงอายุในหมู่บ้าน เพราะบิดามารดาเป็นผู้ให้กำเนิดและเลี้ยงดูมาจนเติบโต ชาวมูเซอจะต้องตอบแทนพระคุณของพ่อแม่ด้วยการเลี้ยงดูท่านเมื่อแก่ชรา นอกจากนั้นยังได้ถอดความตอนหนึ่งที่ผู้นำศาสนาของหมู่บ้านได้สอนจากข้อบัญญัติที่เกี่ยวข้องนี้ความว่า

หนุ่มสาวและพี่น้องทุกคน พ่อแม่ทำให้เราเกิดมาบนแผ่นดินนี้
แม่อุ้มท้องได้ 9 เดือน เมื่อตอนที่แม่คลอดเราออกมานั้น เส้น
ชีวิตของแม่ขาดสะบั้นไปถึง 2 เส้น เหลืออยู่เพียงเส้นเดียวจึง
ทำให้แม่มีชีวิตรอดอยู่ได้ (ลาหู่ถือว่าในร่างกายมนุษย์
ประกอบด้วยเส้นชีวิต 3 เส้น ถ้าเส้นชีวิตขาด 3 เส้นจะต้องตาย
แต่ถ้าขาดไป 1 หรือ 2 เส้น ก็จะทำให้เกิดเจ็บไข้ไม่สบาย)
พ่อผู้ยึดมั่นในจารีตสัพพายเราขึ้นคอยเหน็ดเหนื่อย จนเหงื่อ
แทบจะเป็นสายเลือด ไหลหยดตั้งแต่ศีรษะลงมาถึงก้นกบ

แม้กระทั่งพายเรลงไปได้ดอย เหน็ดเหนื่อยจนเหงื่อเป็นสีดำคล้ำ ไหลหยดตั้งแต่ศีรษะจนถึงตะโพก เรารอดตายจากความหนาว เหน็บด้วยน้ำอุ่นจากแม่ และผ้าอ้อมที่ห่อหุ้มให้เราวันละ 3 เวลา ยุงเหลือยง ยุงเขี้ยวไม่ให้เข้ามากัด จี๋เขี้ยวไม่ปล่อยให้ เลอะเทอะ เมื่อมีโรคภัยไข้เจ็บก็เฝ้าพยาบาลด้วยความห่วงใย เพราะเลี้ยงลูกก็อยากกินแรงลูก เราต้องตอบแทนบุญคุณ เราเติบโตอยู่บนโลกนี้ได้ไม่ใช่ด้วยนมจากแผ่นดิน ไม่ใช่ด้วย นมจากท้องฟ้า เราออกมาจากพ่อแม่ เราก็กินนมของพ่อแม่ แผ่นดินนี้กว้างใหญ่ไพศาลนัก เราอย่าไปบังอาจฝ่าฝืนคำของ พ่อแม่ เราต้องตอบแทนคุณพ่อแม่ให้เต็มเสียก่อนแล้วบุญคุณ ของพระเจ้าจะเต็มเอง

ชาวลาหู่ได้มีการเปรียบเทียบไว้ว่า “คนลาหู่ที่คำว่าพ่อแม่ หรือฝ่าฝืนคำสั่งของพ่อแม่ มีความผิดเทียบเท่ากับการฆ่าตัวตาย” การห้ามมิให้ฝ่าฝืนคำของพ่อแม่นี้ นับได้ว่าเป็นกลไกการ ถ่ายทอดวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของสังคม เพราะจะทำให้ผู้รับการถ่ายทอดนั้นจดจำเอา ขนบธรรมเนียมประเพณีค่านิยมที่ผู้สูงอายุอบรมสั่งสอนไว้โดยปราศจากการโต้แย้ง (โสพล ศิริไสย์, 2532: 44)

สนธิ วงศ์ประเสริฐ (2537: 39 - 40) ได้รวบรวมจริยธรรมที่เป็นนามธรรมหรือคำสั่ง สอนของชาวลาหู่ไว้หลายข้อ ในที่นี้ผู้วิจัยขอนำเสนอเฉพาะในส่วนที่แสดงถึงความเกื้อกูลต่อพ่อแม่ บรรพบุรุษ และผู้สูงอายุเท่านั้น มีดังนี้

- มีความซื่อสัตย์ต่อความเชื่อในถึงศักดิ์สิทธิ์และวิญญาณของบรรพบุรุษ มิเช่นนั้น จะถูก “สิ่งเหล่านี้” ลงโทษ
- ยึดมั่น เชื่อถือ และประพฤติตามคำสั่งสอนของพ่อแม่ ผู้อาวุโส และคตินิยมของ บรรพบุรุษ
- ถ้าไม่นับถือบรรพบุรุษ การทำมาหากินจะไม่ได้รับผลตอบแทน
- ถ้านับถือบรรพบุรุษ จะเป็นผู้มีบุญมีศีล เทพเจ้าอื้อชาจะอวยพร การทำมาหากินจะ ได้กิน ได้ดื่ม
- มีความซื่อสัตย์ทั้งทางวาจาและทางใจต่อพ่อแม่ เครือญาติ และเพื่อนร่วมเผ่า
- ต้องทำมาหาเลี้ยงตนเอง ภรรยา บุตร และบิดามารดา
- แสดงความกตัญญูต่อกตเวทิต่อญาติผู้ใหญ่ ผู้ของหมู่บ้าน และศักดิ์สิทธิ์

- เอื้อเพื่อ อนุเคราะห์ให้ความช่วยเหลือแก่ญาติและเพื่อนร่วมเผ่า

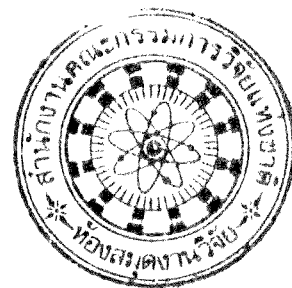
จากการศึกษาภูมิปัญญาในการสร้างวาทกรรมคำสั่งสอนของชาวลานู ทำให้เห็นว่า คำสั่งสอนจากบรรพบุรุษนี้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ลูกหลานลานูทุกคนต้องปฏิบัติตาม หรืออาจกล่าวได้ว่า วาทกรรมคำสั่งสอนของชาวลานู เปรียบเสมือน การสะท้อนความหมาย ความสำคัญ และคุณค่า ในความเชื่อของชาวลานูผ่านคำสั่งสอนนั่นเอง

โตโบ: ผู้ถ่ายทอดความเชื่อ

“โตโบ” คือผู้นำศาสนาสูงสุดในหมู่บ้านลานู ทำหน้าที่ในการเป็นผู้เผยแผ่ อบรม สั่งสอนคนในหมู่บ้านให้เป็นคนดี รักษาศีล รักษาธรรม ยึดถือคุณธรรม มีเมตตา มีความกตัญญูรู้คุณ และการตอบแทนคุณบรรพบุรุษและบุพการี “โตโบ” จะให้พร ไถ่บาปเพื่อล้างสิ่งชั่วร้ายต่างๆ โดยผ่านพิธีกรรมต่างๆ นอกจากนั้น โตโบยังทำหน้าที่เป็นสื่อกลางติดต่อกับ “อือซา” เทพเจ้าสูงสุดของชาวลานูอีกด้วย (เครือข่ายสิ่งแวดล้อมลานู, 2545) “โตโบ” จึงเป็นเสมือน ผู้ถ่ายทอด อบรม และขัดเกลาให้คนลานูมีความเชื่อและกำหนดการประพฤติที่ควรปฏิบัติตัวตามแบบแผนของ วัฒนธรรมลานูนั่นเอง

ภูมิปัญญาลานูยังได้กำหนดให้ทุกหมู่บ้านจะต้องมีผู้ดำรงตำแหน่งโตโบ เพื่อทำหน้าที่ ถ่ายทอดความเชื่อสำคัญต่างๆ ไปสู่คนลานูในทุกๆ หมู่บ้าน และยังได้ระบุคุณสมบัติของผู้ที่จะดำรง ตำแหน่ง “โตโบ” ไว้ เพื่อให้เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตัว ก่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาแก่ชาว ลานู อาทิ

- เป็นเพศชาย (เพศของผู้เฒ่า)
- มีความเสียสละ
- มีความรู้ในความเชื่อ จารีต และวัฒนธรรมของชาวลานู
- ชาวบ้านยอมรับในความสามารถ
- มีการสืบทอดตามสายเลือด หรือเครือญาติ
- ห้ามผิดลูกผิดเมีย นิินทาว่าร้ายผู้อื่น
- มีจรรยาบรรณเป็นตัวอย่างที่ดี

นอกจากนั้น ผู้ที่จะดำรงตำแหน่งโตโบได้จะต้องมีบุญบารมีด้วย ผู้นำหมู่บ้านลานู และ ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน เฒ่าให้ฟังว่า ไม่ใช่ว่ามีคุณสมบัติข้างต้นแล้วจะสามารถเป็นโตโบได้ แต่จะต้อง ให้เทพเจ้าอือซาลงมาประทับในร่างของคนผู้นั้นด้วย ซึ่งหากผู้ใดได้องค์มาประทับแล้วก็จะทำให้มี

ความสามารถที่จะติดต่อกับพระเจ้าได้ สามารถท่องคำสั่งสอนของพระเจ้า และบทสวดต่างๆ ได้อย่างครบถ้วน โดยไม่ต้องคิดขัด อย่างใดก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าในหมู่บ้านห้วยจันลี ซึ่งขณะที่คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ศึกษา (ระหว่างปี 2553 – 2554) โตโบได้เสียชีวิตและยังไม่มีมีการแต่งตั้งผู้ดำรงตำแหน่งโตโบแทน เนื่องจากยังไม่มีผู้มีบุญบารมีในหมู่บ้านเทียบเคียงกับโตโบคนก่อน และถึงแม้ไม่มีผู้ทำหน้าที่เป็นโตโบในหมู่บ้าน แต่พิธีการที่เกี่ยวข้องกับโตโบก็ยังดำรงอยู่ต่อเนื่อง โดยมีผู้สูงอายุในหมู่บ้านที่ดำรงตำแหน่ง ซาหล่า ซึ่งเป็นรองหรือผู้ช่วยโตโบ ทำหน้าที่แทนในการอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่ชาวลาหู่ภายในหมู่บ้าน

หอแห่: พื้นที่หล่อหลอมความเชื่อ

“หอแห่” เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ สำหรับประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อทางศาสนาแบบดั้งเดิมของชาวลาหู่ ซึ่งชาวลาหู่ให้ความเคารพเป็นอย่างมาก เปรียบเสมือนวัด หรือโบสถ์ของชาวพุทธ สำหรับที่ตั้งของหอแห่ จะอยู่สูงกว่าบ้านทุกหลังภายในหมู่บ้าน และจะอยู่กลางหมู่บ้าน “หอแห่” จึงเป็นที่รวมความเชื่อ วัฒนธรรม และพลังชุมชนของคนลาหู่ โดยชาวลาหู่จะมารวมตัวกันที่หอแห่เพื่อประกอบพิธีสำคัญในแต่ละช่วงเวลา ตัวอย่างเช่น พิธีสำคัญในวันสี่ลซึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ และแรม 14 ค่ำ จะมีพิธีการแก้กรรมล้างบาป ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของคนในหมู่บ้านที่กล่าวว่า “ถ้าหอแห่อยู่ ลาหู่ก็คงอยู่”

“หอแห่” มีบทบาทสำคัญมากในการถ่ายทอดวัฒนธรรมความเชื่อของชาวลาหู่ เพราะเป็นพื้นที่ในการสร้าง ถ่ายทอดภูมิปัญญา หล่อหลอมความเชื่อ และการจัดระเบียบชุมชนของชาวลาหู่ เป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างพิธีกรรม และองค์ความรู้ที่ทำให้เกิดความมั่นคงในชุมชน ซึ่งนำไปสู่การพึ่งตนเองและกระบวนการสร้างเสริมสุขภาวะในชุมชน จากการศึกษาพบว่า หอแห่มีบทบาทสำคัญต่อสังคมลาหู่หลายประการดังนี้

- **ศาสนสถาน** เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมต่างๆ ด้านความเชื่อทางศาสนาแบบดั้งเดิมของชาวลาหู่ อาทิ การล้างบาป การทำพิธีสะเดาะเคราะห์ การทำพิธีกรรมต่างๆ รวมถึงการเป็นสถานที่ชุมนุมให้ชาวลาหู่มาสักการะพระเจ้าอ้อซา และเช่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้าน อาทิ การตั้งตุ๊กตา เทพนก หรือเครื่องหมายสักการะต่างๆ ในหอแห่
- **สถาบันการศึกษา หรือแหล่งเรียนรู้** เป็นพื้นที่ส่งผ่านระบบความเชื่อ ค่านิยม ภูมิปัญญา และกติกาของชุมชนจากผู้นำทางจิตวิญญาณ สู่คนในชุมชน ผ่านวันสี่ลเดือนละ 2 ครั้ง ไม่นับรวมกิจกรรม ประเพณีในรอบปี ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ตามอริยาศาสตร์ของคนในชุมชน นอกจากนั้นหอแห่ยังสร้างองค์ความรู้ ที่ได้จาก

การเรียนรู้ผ่านธรรมชาติ ประสบการณ์เชิงประจักษ์ ในบริบทของท้องถิ่น ผ่านการสังเกต การปฏิบัติ การถ่ายทอด รวมเรียกว่า ภูมิวัฒนธรรม

- **สภาผู้อาวุโสในชุมชน** ที่ประกอบด้วยผู้สูงอายุ ผู้นำทางจิตวิญญาณ ของชาติพันธุ์ลาหู่ ทำหน้าที่คล้ายคณะกรรมการ ที่คอยสนับสนุนทางสังคม เป็นระบบที่ช่วยประสาน การพึ่งพาอาศัยเชิงชุมชนของคนแต่ละหมู่บ้าน
- **หอประชุมใหญ่ของชุมชน** ภูมิปัญญาลาหู่กำหนดให้คนลาหู่ต้องมาประกอบพิธีกรรมในทุกวันสัปดาห์ ซึ่งนอกจากจะช่วยให้เกิดกระบวนการขัดเกลาทางสังคมแล้วยังช่วยให้เกิดระบบการสื่อสารภายในชุมชนขึ้นอีกด้วย ทำให้ผู้สูงอายุในชุมชนได้มีโอกาสพบปะพูดคุยกับคนในวัยต่างๆ เยาวชนได้มีโอกาสเจอผู้อาวุโส รวมถึงการได้มีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างครอบครัว
- **ศูนย์ให้คำปรึกษาในด้านต่างๆ** อาทิ ด้านสุขภาพและความเจ็บป่วย เป็นพื้นที่ให้คนได้แสดงออกซึ่งการช่วยเหลือและความห่วงใย เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ใช้ความสามารถ ในการรักษาอาการเหล่านั้น แม้จะไม่ได้มาตรฐานเท่าบริการสถานีนานามัย แต่อย่างน้อยสะท้อนถึงความสามารถของคนในชุมชน ในการพึ่งตนเองก่อนพึ่งบริการของรัฐ นอกจากปัญหาด้านสุขภาพแล้ว พื้นที่หอเขายังสามารถเป็นศูนย์ในการให้คำปรึกษาพยากรณ์ทางด้านเศรษฐกิจ และการทำมาหากิน การประกอบอาชีพ รวมถึงการดำเนินชีวิตอีกด้วย

ผีบรรพบุรุษ: เครื่องมือควบคุมความเชื่อ

ชาวลาหู่มีความเชื่อเรื่องผีต่างๆ อาทิ ผีเรือน ผีบ้าน ผีป่า และผีเขา เป็นต้น “ลาหู่เลือกนับถือแต่ผีที่มีประโยชน์ ผีที่ป้องกันภัยให้แก่มนุษย์ ได้แก่ ผีวิญญาณของบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว เชื่อว่าผีวิญญาณของบรรพบุรุษจะคอยปกป้องรักษาคนในตระกูลให้อยู่เย็นเป็นสุข ในบ้านของลาหู่จะมีหิ้งบูชาไว้ตรงหัวนอนของเจ้าของบ้าน เพื่อเป็นที่บูชาเช่น ไหว้แก่ อี้อา และดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ” (เครือข่ายสิ่งแวดล้อมลาหู่, 2545: 28) นอกจากผีบรรพบุรุษแล้ว ชาวลาหู่ยังนับถือผี (เทพ) เน – ที่ช่วยคุ้มครองคนในหมู่บ้านให้อยู่ได้อย่างสงบสุข ส่วนผีซี่-ซี่ คือผีที่คอยหลอกหลอนชาวบ้าน มีการทำพิธีเพื่อขับไล่ออกจากหมู่บ้าน นอกจากนั้นชาวลาหู่ยังเชื่อว่าหากคนใดที่ทำตัวไม่ดี มีความประพฤติไม่เหมาะสม ผีซี่-ซี่ จะเอาตัวออกนอกหมู่บ้านไป

จากความเชื่อ การนับถือบูชา การทำพิธีเพื่อขับไล่และความหวาดกลัวต่อการประพฤตินี้ไม่ถูกต้อง สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาลาหู่ในการควบคุมให้ผู้คนมีความเคารพ ศรัทธา และเกรงกลัวต่อการละเมิดความเชื่อดั้งเดิมของชาวลาหู่ โดยใช้สิ่งที่ยึดเหนี่ยวธรรมชาติในการกำกับ

ขนบธรรมเนียมประเพณี: วิถีปฏิบัติต่อความเชื่อ

“ขนบธรรมเนียมประเพณี” ถือเป็นการสืบทอดวิถีคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรมต่างๆ ผ่านการปฏิบัติตัวในการดำเนินชีวิต ซึ่งคนในสังคมนั้นๆ จะตกลงร่วมกันว่าอะไรควรปฏิบัติเพื่อความสุขในชุมชน อะไรไม่ควรปฏิบัติ อมรา พงศาพิชญ์ (2547: 26) สรุปไว้ว่า “ขนบธรรมเนียมประเพณี คือ แนวปฏิบัติที่ยึดถือกันมาในสังคม โดยคนรุ่นหลังเรียนรู้จากคนรุ่นก่อน แล้วยึดถือปฏิบัติต่อๆ กันมาเรื่อยๆ”

“พิธีกรรม” เป็นส่วนหนึ่งของขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งหมายถึงความถึง กิจกรรมที่มีแบบแผนในการปฏิบัติเพื่อประโยชน์ หรือเพื่อการบูชา ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้ในการดำเนินการเกี่ยวกับศาสนาหรือความเชื่อ สำหรับพิธีกรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวลahu ที่มีหน้าที่สนับสนุนความเชื่อของชาวลahu มีมากมาย เครือข่ายสิ่งแวดล้อมลาหู่ (2545: 42 – 56) ได้รวบรวมพิธีกรรมของชาวลahu ในรอบชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิด จนถึงตาย ดังนี้

- การเกิด (ปอ-เว)
- แต่งงาน (อ่อ-ป่า-อ่อ-มีมา-หะ-เว)
- การหย่าร้าง (ป่า-คะ-เว)
- ทำบุญมัดมือ (โป-คะ-เว)
- เรียกขวัญ (ฮา-โค-เว)
- พิธีกินแรง (แคะ-จำ-เว)
- พิธีลงแขก (แฮ-กา-เว)
- ขึ้นบ้านใหม่ (แฮ-ฮื่อ-ตี้-เว)
- พิธีขับไล่ผีไม่ดี (ยอ-ยะ-เว หรือ แม่-ยะ-เว)
- ทำขอตาน (ฮื่อ-ตา-เต-เว)
- ทำพิธีการตาย (ฮื่อ-เว)
- การฝังศพ (ฮอ-ตุ-เว)

ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างพิธีกรรมบางอย่างที่สะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับบรรพบุรุษและผู้สูงอายุ ดังนี้

พิธีกินแรง เป็นพิธีกรรมของชาวลahu เพื่อการตอบแทนบุญคุณของบุพการี ชาวลahu มีความเชื่อว่า คนหนึ่งคนเกิดขึ้นได้กินเลือดของแม่ไปแล้ว 9 ก้อน (กินในขณะที่อยู่ในท้องแม่ 9 เดือน) และเติบโตขึ้นมาจนสามารถช่วยเหลือตัวเองได้เมื่ออายุ 15 ปี ซึ่งต้องใช้ข้าวไป 15 ชั่ง ชาวลahu จึงมีการกินแรงเลี้ยงพ่อแม่ เพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณที่ท่านเลี้ยงดูมาจนมีคู่ครอง การกินแรงคือการมาเลี้ยงดูพ่อแม่ ทำงาน หาอาหาร และทำประโยชน์ให้ครอบครัวพ่อแม่ของตน

และคู่ครอง โดยจะเริ่มจากครอบครัวฝ่ายหญิงก่อน เป็นเวลา 2 ปี หลังจากนั้นจะกลับไปเลี้ยงดูพ่อแม่ของฝ่ายชาย เป็นเวลา 1 ปี และจะสลับกันไปจนครบ 9 ปี ดังนี้ ปีที่ 1 - 2 กินแรงเลี้ยงพ่อแม่ฝ่ายหญิง ปีที่ 3 กินแรงเลี้ยงพ่อแม่ฝ่ายชาย จากนั้นปีที่ 4 - 5 กินแรงเลี้ยงพ่อแม่ฝ่ายหญิง ส่วนปีที่ 6 กินแรงเลี้ยงพ่อแม่ฝ่ายชาย ปีที่ 7 - 8 กลับมากินแรงเลี้ยงพ่อแม่ฝ่ายหญิง และปีที่ 9 กินแรงเลี้ยงพ่อแม่ฝ่ายชาย พอถึงปีที่ 10 แล้ว ก็สามารถลงเรือนของตนเองได้ (เหตุที่การลงแรงเลี้ยงพ่อแม่ฝ่ายหญิงเป็น 2 เท่าของการลงแรงเลี้ยงพ่อแม่ฝ่ายชาย เนื่องจากเห็นว่าฝ่ายหญิงเป็นผู้ให้กำเนิดบุตร มีความทุกข์ ทนทรมานในช่วงที่ท้อง อย่างไรก็ตามจำนวนปีของการกินแรงนี้พ่อแม่จะเป็นผู้กำหนดว่าจะให้มาอยู่กับตนกี่ปี

การทำพิธีขอขมา เป็นพิธีกรรมที่ทำเพื่อรักษาคนไข้ที่มีอาการอ่อนเพลีย เบื่ออาหาร และสภาพจิตใจไม่ค่อยดี ซึ่งชาวลาหู่เชื่อว่าที่เป็นอย่างนี้เพราะมีการบาดหมางกับ พ่อ แม่ หรือ ปู่ ย่า ดังนั้นจึงต้องทำพิธีไปขอขมา โดยจะใช้ไก่ 1 ตัว ทำอาหารให้กิน เพื่อเป็นการขอขมา

การทำเครื่องเซ่นไหว้ เป็นประกอบพิธีเซ่นไหว้ ซึ่งพิธีกรรมนี้สามารถกระทำได้หลายโอกาส อาทิ กระทำในวันศีล หรือยามสุขสบาย เพื่อเป็นการทำบุญ กระทำยามไม่สบาย เพื่อให้หายเจ็บป่วย กระทำเพื่อบูชาอิเศวรา ช่วยคลบน้าคาลให้มีความสุข และหายจากโรคร้ายต่างๆ โดยพิธีกรรมดังกล่าวประกอบด้วยอุปกรณ์ที่ใช้ทำเครื่องเซ่นไหว้จำนวนมาก อาทิ ก้อนหิน ก้อนดิน เทียนจี๋ผึ้ง ลำดลี ชง เป็นต้น ซึ่งอุปกรณ์แต่ละชิ้นเหล่านี้ล้วนแต่เป็นสัญลักษณ์สื่อความหมายทั้งสิ้น อาทิ สื่อถึงความเข้มแข็ง ความมีอายุยืนยาว การหายจากโรคร้าย การพัดเอาสิ่งที่ไม่ดีออกจากบ้าน และหมู่บ้าน การเป็นเครื่องป้องกันสิ่งไม่ดี เป็นต้น

พิธีกรรมต่างๆ เหล่านี้เป็นการตอกย้ำถึงวิถีในการดำรงชีวิตในความเชื่อของชาวลาหู่ที่แสดงออกผ่านกิจกรรมต่างๆ นอกจากนั้นจะเห็นว่าผู้สูงอายุมีบทบาทในเรื่องพิธีกรรมอย่างมากทั้งในบทบาทของผู้รู้ และผู้ประกอบพิธีกรรม

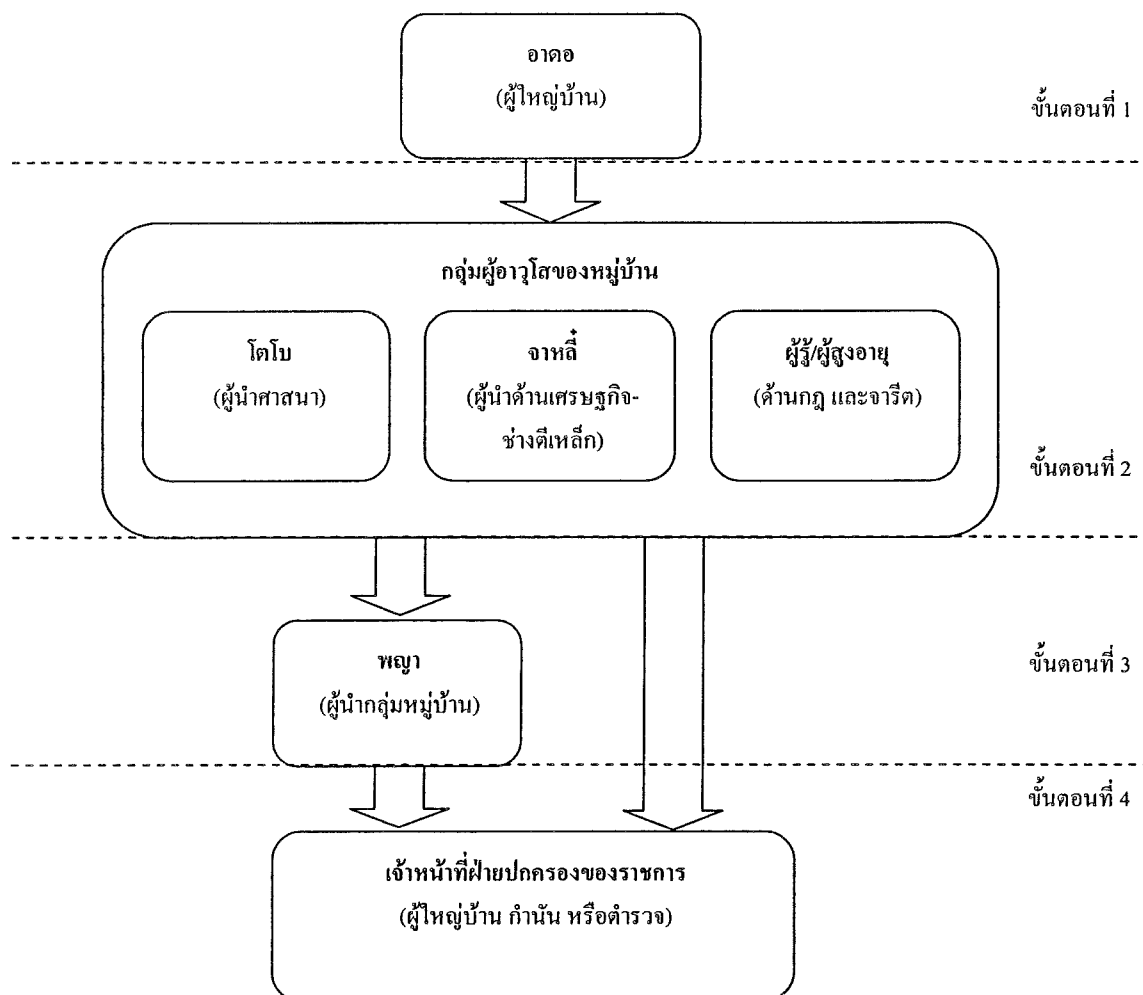
โครงสร้างการปกครอง: อำนาจจากความเชื่อ

ดังได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่า โครงสร้างทางการปกครองของชาวลาหู่ในอดีตนั้นจะประกอบด้วยผู้นำ 3 ฝ่าย คือ (1) “อาดอ” (2) “โตโบ” และ (3) จาหลี่ โดย ชาวลาหู่เชื่อว่าหมู่บ้านหนึ่งๆ จะต้องมียอดปกครองครบทั้ง 3 องค์ประกอบนี้ ถ้าขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งไปแล้ว จะไม่สามารถตั้งหมู่บ้านได้ หรืออาจล่มสลายได้ ชาวลาหู่จึงให้ความสำคัญแก่บุคคลเหล่านี้เป็นอย่างมาก เพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณที่ทำหน้าที่ให้เกิดความสงบสุข ร่มเย็น และมีกินมีใช้ให้แก่ทุกคนในหมู่บ้าน (เครือข่ายสิ่งแวดล้อมลาหู่, 2545) เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ก็จะมีการ

ร้องเรียน หรือแจ้งให้ผู้นำหมู่บ้าน (อาดอ) ทราบ ผู้ใหญ่บ้านก็จะใช้กฎจารีตเป็นตัวตัดสินข้อพิพาทต่างๆ สำหรับในการปกครองหมู่บ้านให้เกิดความสงบและร่มเย็น

สำหรับการตัดสินปัญหาหรือความขัดแย้งต่างๆ รวมถึงกรณีที่มีคนในหมู่บ้านทำผิดตามจารีตที่กำหนดไว้ จะเริ่มต้นที่มีคนไปร้องเรียนที่อาดอก่อน เพื่อให้อาดอเป็นผู้พิจารณาตัดสินใจตัดสินคดีตามความผิดที่เกิดขึ้น ไกล่เกลี่ย และ/หรือลงโทษตามจารีตที่กำหนดไว้ หากอาดอสามารถตัดสินใจได้เลย ก็จะจบในขั้นตอนที่ 1 แต่ในกรณีที่อาดอไม่สามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง ก็จะต้องไปสู่ขั้นตอนที่ 2 คือ เชิญผู้อาวุโสในหมู่บ้านซึ่งประกอบด้วย 3 ฝ่าย คือ โตโบ – ผู้นำฝ่ายจิตวิญญาณ และศาสนา จาห์ลี – ผู้นำฝ่ายการผลิตเครื่องมือการเกษตร และ ผู้รู้ – เป็นผู้สูงอายุที่มีความเชี่ยวชาญด้านกฎจารีตต่างๆ ของหมู่บ้าน มาร่วมกันตัดสินใจ แต่อย่างไรก็ตาม หากเป็นเรื่องที่มีการพิพาทระหว่างหมู่บ้านเกิดขึ้น หมู่บ้านเดียวไม่สามารถตัดสินใจเองได้ ก็จะถูกส่งเรื่องไปยัง “พญา” ซึ่งเป็นผู้นำของกลุ่มหมู่บ้าน เพื่อตัดสินใจต่อไป ในกรณีที่ไม่สามารถใช้จารีตตัดสินได้ (ทั้งในส่วน of ขั้นตอนที่ 2 – เรื่องภายในหมู่บ้าน และ/หรือขั้นตอนที่ 3 – เรื่องระหว่างหมู่บ้าน) ก็จะถูกส่งไปที่เจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งอาจเป็นผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือตำรวจ เพื่อดำเนินการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมต่อไป ซึ่งถือเป็นขั้นตอนสุดท้าย สำหรับการพิจารณาตัดสินข้อพิพาทต่างๆ ของชาวลานู

โครงสร้างและกลไกในการตัดสินปัญหาต่างๆ ของชาวลานูนี้ สะท้อนให้เห็นถึงการใช้อำนาจของโตโบ อาดอ จาห์ลี และผู้สูงอายุ (ที่มีความรู้ด้านจารีตประเพณี) ผ่านระบบความเชื่อของชาวลานู จึงอาจกล่าวได้ว่า โครงสร้างการปกครองของชาวลานูนี้ เป็นภูมิปัญญาในการใช้อำนาจจากความเชื่อของชาวลานูในการจัดระเบียบทางสังคมนั่นเอง

ภาพที่ 3.3 แสดงกระบวนการตัดสินใจปัญหา หรือแก้ไขข้อขัดแย้งของชาวล่าหู่

ภูมิปัญญาล่าหู่ทั้ง 6 ประการนี้ จะเป็นกลไกหลักที่ทำหน้าที่ถ่ายทอด และขัดเกลาวัฒนธรรมความเชื่อต่างๆ ของชาวล่าหู่ให้ฝังแน่นในจิตใจของคนล่าหู่ รวมทั้งสืบทอดวัฒนธรรมความเชื่อเหล่านี้ไปสู่คนรุ่นต่อไปด้วย แต่กระบวนการถ่ายทอดความเชื่อดังกล่าว จะต้องมีส่วนที่ที่ จะหล่อหลอมความเชื่อเหล่านั้นไปสู่ค่านิยมของผู้คน นั่นคือ สถาบันครอบครัว และชุมชน ที่อาศัยอยู่

สถาบันครอบครัว

ชาวล่าหู่ให้ความสำคัญแก่สถาบันครอบครัวมาก ชาวล่าหู่จะให้ความสำคัญและเชื่อฟังคำสอนของพ่อแม่ หรือผู้นำในครอบครัวเป็นสำคัญ สมาชิกในครอบครัวมีความผูกพันกันอย่าง

ลึกซึ้ง วัฒนธรรมความเชื่อของชาวลาหู่จะถูกถ่ายทอด หล่อหลอม และขัดเกลาจากสังคม โดยเฉพาะ การเลี้ยงดู สั่งสอนลูกหลานภายใน การอบรม การชมเชย และการลงโทษ ตามพฤติกรรมของ สมาชิกในครอบครัวที่สอดคล้องและไม่สอดคล้องกับบรรทัดฐานและความเชื่อที่ยึดถือของคนลาหู่ ให้ความสำคัญ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะพบว่าพ่อแม่เชื่ออย่างไรลูกหลานก็จะเชื่อตามนั้น พ่อแม่มีการ ปฏิบัติตัวอย่างไร ลูกหลานก็มักจะปฏิบัติตัวที่คล้ายคลึงกัน จึงอาจกล่าวได้ว่า “ครอบครัว” เป็น แหล่งบ่มเพาะทางความเชื่อที่สำคัญของชาวลาหู่

ชุมชน

ชุมชนลาหู่หรือหมู่บ้านลาหู่ ถือเป็นเป้าหมายสำคัญอีกพื้นที่หนึ่งของการสืบทอด วัฒนธรรมลาหู่ ชาวลาหู่มีคติว่า “เราเชื่อทุกคนจะต้องช่วยเหลือผู้อื่นที่ต้องการความช่วยเหลือ เพราะเป็นญาติพี่น้องกัน ไม่ว่าจะเด็กหรือผู้ใหญ่” จึงทำให้ดูเหมือนทั้งหมู่บ้านเป็นญาติพี่น้อง กันหมด แม้จะมีได้ร่วมบิดามารดาเดียวกัน ก็นับถือเป็นญาติกันทั้งสิ้น ลักษณะความสัมพันธ์ทาง เครือญาติเช่นนี้ ก่อให้เกิดความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งรวมไปถึงการถ่ายทอดวัฒนธรรม ความเชื่อซึ่งกันและกันด้วย

เมื่อระบบกลไกในการถ่ายทอดวัฒนธรรมความเชื่อต่างๆ ของชาวลาหู่ถูกการหล่อ หล่อผ่านครอบครัวและชุมชนไปสู่คนลาหู่ ทำให้ชาวลาหู่เห็นความสำคัญของผู้สูงอายุ และเกิด ค่านิยมกตัญญูกตเวทีขึ้น จนกลายเป็นบรรทัดฐานสำคัญ หรือแนวทางการปฏิบัติที่คนลาหู่ส่วนใหญ่ยึดถือ อันหมายถึงวัฒนธรรมความเชื่อเหล่านี้ได้ถูกถ่ายทอดไปสู่ชุมชนลาหู่ และถ่ายทอดจาก รุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งด้วย ดังตัวอย่างเช่น “คนลาหู่จะนับถือผู้เฒ่าผู้แก่ว่ามีบุญคุณต่อคนใน หมู่บ้าน เป็นผู้ก่อสร้างหมู่บ้านมาให้ลูกให้หลาน เขาจะดูแลคนแก่ในหมู่บ้านทุกคน” บรรทัดฐาน ของสังคมลาหู่นี้เอง ที่แปรสภาพไปสู่พฤติกรรมในการดูแลเอาใจใส่พ่อแม่ ผู้สูงอายุ ยกย่องให้ เกียรติ ขอคำปรึกษา พுகุญ และเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

การปฏิบัติตัวเหล่านี้อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องทั้งในระดับครอบครัว และระดับ ชุมชน จึงเรียกว่า “ระบบเกื้อกูล” นั่นเอง ซึ่งระบบเกื้อกูลนี้ถือเป็นตัวชี้วัดที่ดีตัวหนึ่งต่อภาวะความ มั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจของผู้สูงอายุชาวลาหู่

บทบาท และคุณค่าของผู้สูงอายุลาหู่ในปัจจุบัน

บทบาทและคุณค่าของผู้สูงอายุลาหู่ภายในชุมชน ยังได้รับการเคารพ และให้เกียรติ เป็นอย่างดี ทั้งหมู่บ้านที่นับถือศาสนาดั้งเดิม และศาสนาคริสต์ ตามค่านิยมของชาวลาหู่ นั้น ภาวะ

สูงวัยมิได้เป็นปัญหากับชาวลาหู่ เพราะคนส่วนใหญ่ต่างก็เห็นพ้องต้องกันว่า คนเฒ่าคนแก่ มีคุณค่าและความหมายสำหรับครอบครัว การเลี้ยงดูคนเฒ่าคนแก่ไม่ใช่ “ภาระ” แต่เป็น “กตัญญูกิจ” หมายถึง เป็นเรื่องที่ต้องทำ ควรทำ และคนลาหู่ทำด้วยความเต็มใจ ดังตัวอย่างจากการบอกเล่าของคนลาหู่ในหมู่บ้านว่า “คนลาหู่จะนับถือผู้เฒ่าผู้แก่ว่ามีบุญคุณต่อคนในหมู่บ้าน เป็นผู้ก่อสร้างหมู่บ้านมาให้ลูกให้หลาน เขาจะดูแลคนแก่ในหมู่บ้านทุกคน” และ “ถ้าบ้านใด หรือเด็กคนไหน ไม่เคารพผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน ก็จะถูกตำหนิจากคนในชุมชน”

คนลาหู่ส่วนมากรักคนเฒ่าคนแก่ คนเฒ่าคนแก่มีความสำคัญต่อครอบครัว และทุกคนในบ้าน จะเลี้ยงดูคนเฒ่าคนแก่ คนเฒ่าคนแก่ขึ้นบ้านไหน นอนบ้านไหน อยากอยู่กับลูกคนไหน ก็ยอมได้ อยากจะกินอะไรที่บ้านไหนก็ได้ ทุกคนเต็มใจเลี้ยงดูคนเฒ่าคนแก่ ซึ่งไม่เฉพาะในกลุ่มครอบครัว เครือญาติเท่านั้น แต่ทุกๆ คน ในชุมชนก็จะช่วยกันเลี้ยงดู อุ้มชูคนเฒ่าคนแก่

คลังความรู้: คัมภีร์ทางศาสนาและพิธีกรรม

เนื่องจากชนชาติลาหู่ไม่มีการประดิษฐ์ตัวอักษรของตนเอง จึงไม่มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมความเชื่อไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ไม่มีงานเขียนบันทึกไว้เป็นหลักฐาน จำเป็นต้องอาศัยการถ่ายทอดจากเรื่องเล่าของบรรพบุรุษ และผู้สูงอายุในหมู่บ้านเป็นสำคัญ ผู้สูงอายุจึงมีหน้าที่เหมือนเป็นคัมภีร์แห่งคำสั่งสอนจากพระเจ้านั่นเอง คำพูดและคำสั่งสอนของผู้สูงอายุจึงมีความศักดิ์สิทธิ์ไปด้วย และทำให้ผู้สูงอายุลาหู่มีบทบาทและความสำคัญอย่างมากในการอบรมสั่งสอนชาวลาหู่ในหมู่บ้าน

ผู้ขึ้นการปกครอง และ ผู้พิพากษาประจำหมู่บ้าน

บทบาทของผู้สูงอายุที่เด่นชัดมากในอดีต คือ บทบาทในด้านการปกครองของหมู่บ้าน ซึ่งส่วนใหญ่จะพบว่าผู้ที่มาดำรงตำแหน่ง “โตโบ” “อาค่อ” และ “จ่าหลี่” จะเป็นผู้สูงอายุในหมู่บ้านที่มีความรู้และมีคุณสมบัติเหมาะสม หรือแม้แต่การแต่งตั้งบุคคลในตำแหน่งดังกล่าวจะต้องสอบถามความเห็นชอบของเหล่าผู้สูงอายุในหมู่บ้านเสียก่อน นอกจากนั้นผู้สูงอายุมียุทธศาสตร์ในการร่วมตัดสินใจปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชน ซึ่งต้องมีผู้สูงอายุของหมู่บ้านเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอยู่เสมอ

เจ้าพิธี หรือ ผู้เชี่ยวชาญด้านพิธีกรรม

บทบาทของผู้สูงอายุที่สำคัญประการหนึ่ง ที่สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจน คือ เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมต่างๆ อาทิเช่น การผูกข้อมือ การให้พร การล้างบาป และการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทั้งนี้เนื่องจากผู้สูงอายุเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านพิธีกรรมนั่นเอง

ที่ปรึกษา

ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตมาเป็นอย่างดีจากบรรพบุรุษรุ่นก่อน ทำให้มีความรู้และสามารถประยุกต์ใช้ความรู้กับบริบทในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี อาทิ ความรู้ด้านการเกษตร การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ตลอดจนความรู้ด้านการปฐมพยาบาล การใช้ยาสมุนไพรต่างๆ การพยากรณ์ การทำนายฝัน วิธีการสร้างเรือนที่อยู่อาศัย เป็นต้น ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุได้แสดงบทบาทในการให้คำปรึกษาที่มีคุณค่าแก่คนรุ่นหลัง ผลลัพธ์คือการได้รับการเคารพนับถือ และการแสดงความกตัญญูตอบแทนจากคนในชุมชน

กล่าวได้ว่าสังคมลาหู่ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มลาหู่ที่ยังนับถือความเชื่อดั้งเดิม หรือกลุ่มลาหู่ที่มีการเปลี่ยนศาสนาแล้วก็ตาม ทั้งสองกลุ่มยังให้ความเคารพ และเชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้อาวุโสในหมู่บ้านอยู่ แต่จะเห็นได้ว่าเนื่องจากบริบททางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ทำให้ชุมชนลาหู่คริสต์ผู้สูงวัยไม่ค่อยได้อยู่กับลูกกับหลานมากนักเหมือนกับชุมชนดั้งเดิม เพราะลูกหลานมีการศึกษา และมีช่องทางในการทำงานหาเงินที่มากกว่า จึงทำให้ต้องใช้เวลาและให้ความสำคัญกับโอกาสในการทำมาหากินของตนเองและครอบครัวด้วยดังตัวอย่างเช่น “โดยทั่วไปชาวลาหู่จะเคารพ เชื่อฟังคนเฒ่าคนแก่ แต่ในปัจจุบันก็เริ่มมีบ้างที่จะโต้เถียง หรือไม่เชื่อฟัง ถ้าความคิดเห็นไม่ตรงกัน”

ความเสี่ยงของความมั่นคงของผู้สูงอายุในบริบทปัจจุบัน

ระบบการศึกษาจากส่วนกลาง

ระบบการศึกษาเป็นกระบวนการหลักในการเรียนรู้ของคนในสังคม จึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาคนทั้งด้านความรู้ทางวิชาการ จิตวิญญาณ คุณธรรมจริยธรรม กายภาพ และด้านสังคม การศึกษาจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นและมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของเยาวชนลาหู่ในอนาคต แต่ระบบการศึกษาที่ขาดการยึดโยงด้วยวัฒนธรรม และค่านิยมของคนท้องถิ่น อาจจะส่งผลกระทบต่อการเชื่อและศรัทธาในหลักศาสนาเดิมของชาวลาหู่ ความรู้ที่ได้รับภายในชุมชนกับความรู้ภายนอกชุมชนเป็นคนละชุดความคิด ซึ่งมีความแตกต่างและหักล้างกันอย่างสิ้นเชิงทำให้เยาวชน

ไม่สามารถผูกโยงเข้ากับบริบทเดิมของตนเองได้ และเสื่อมศรัทธาต่อความเชื่อดั้งเดิมในวัฒนธรรม
ค่านิยม และจิตวิญญาณของชาวลานู ซึ่งมีผลต่อระบบเกื้อกูลของชาวลานูในอนาคต

ศาสนา

นิยพรรณ วรรณศิริ (2550: 237) กล่าวว่า “ศาสนาถือเป็นระบบสัญลักษณ์ซึ่งเป็น
สื่อกลางระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติ ที่มนุษย์จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับด้วยตั้งแต่เกิดจน
ตายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ศาสนาเป็นปรากฏการณ์ทางจิตใจซึ่งบุคคลแสดงออกมาทางความเชื่อ”
จากการศึกษาในพื้นที่พบว่าชาวลานูหลายกลุ่มมีการเปลี่ยนแปลงทางศาสนา การเปลี่ยนแปลง
ศาสนาจึงเปรียบเสมือนการเปลี่ยนแปลงความเชื่อถือศรัทธาทั้งระบบ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรม
ค่านิยม พิธีกรรม จารีต และวิถีปฏิบัติต่างๆ ของคนลานูเหล่านี้ ทั้งนี้ หากศาสนาใหม่มีความเชื่อที่
แตกต่างไปในเรื่องเกี่ยวกับการเกื้อกูลผู้สูงอายุ ก็จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของผู้สูงอายุด้วย

นโยบายของรัฐจากส่วนกลาง

นโยบายรัฐถือเป็นตัวแปรที่มีความสำคัญและมีผลกระทบต่อระบบการปกครองดั้งเดิม
ของชุมชนลานู เนื่องจากเป็นระบบที่มีกฎหมายรองรับและมีการบังคับใช้ จึงเป็นตัวแปรที่ส่งผลถึง
ความมั่นคงของชุมชนลานูเป็นอย่างมาก เพราะหากนโยบายรัฐสนับสนุนเกื้อกูลให้เกิดความ
สามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชนชาตลานู เกิดการค้า การแบ่งปันที่ยุติธรรม ไม่ถูกเอาเปรียบ
จากพ่อค้าคนกลาง ก็ยิ่งสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน แต่ในทางตรงกันข้ามหากนโยบายของ
รัฐบาลไปทำให้เกิดความอ่อนแอของคนในชุมชนก็จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชุมชน
เช่นกัน ซึ่งความมั่นคงของชุมชนในด้านการปกครอง จิตวิญญาณ และเศรษฐกิจนี้เองที่ส่งผลต่อ
ความมั่นคงของผู้สูงอายุลานู

ระบบทุนนิยมจากภายนอกชุมชน

ระบบทุนนิยมเป็นปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อการเปลี่ยนแปลงของ
ระบบเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนลานู จะเห็นได้ว่าพื้นที่ที่เข้ามาหากินในชุมชนซึ่งแต่เดิมเป็นของ
ชาวลานู แต่ปัจจุบันถูกนายทุนซื้อเป็นเจ้าของเกือบทั้งหมด นอกจากนั้นยังมีการกู้ยืมเงินที่เพิ่มขึ้น
การรับจ้างบนที่ดินของนายทุน การใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือย และการเห็นความสำคัญของ “มูลค่า” ของ
วัตถุมากกว่า “คุณค่า” ทางวัฒนธรรมของคนลานู สิ่งเหล่านี้ทำให้จิตวิญญาณความเป็นลานูเริ่ม
อ่อนแอลง และอาจจะเลือนหายไปในที่สุด ซึ่งจะกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและระบบ
เกื้อกูลภายในสังคมของผู้สูงอายุลานูอย่างมาก

สถานะเศรษฐกิจ

รายได้ และการประกอบอาชีพต่างๆ ของชาวลานูโดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพที่เกี่ยวกับการเกษตรเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อยังชีพ กลายเป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายเป็นหลัก ชุมชนลานูจึงต้องพึ่งพาระบบราคาของตลาดภายนอกชุมชน อาทิ การทำไร่ข้าวโพด ปลูกข้าว และพืชผลทางการเกษตรต่างๆ จำเป็นต้องอ้างอิงและอาศัยราคาท้องตลาดเป็นเกณฑ์ หากเศรษฐกิจดีก็จะสามารถขายสินค้าได้ในราคาที่สูงขึ้นไปด้วย ส่งผลให้มีรายได้สูงขึ้น แต่หากเศรษฐกิจไม่ดีก็จะส่งผลต่อราคาสินค้าที่ต่ำลงส่งผลให้รายได้ครอบคลุมลดน้อยลง ซึ่งในที่นี่รวมไปถึงอาชีพการรับจ้าง ซึ่งหากเศรษฐกิจชุมชนยังคงยึดโยงกับระบบเศรษฐกิจกระแสหลักจากภายนอก การชะลอตัวทางเศรษฐกิจย่อมส่งผลกระทบต่อโดยตรงกับการจ้างงานที่ลดน้อยลงไปด้วยเช่นกัน ผลกระทบเหล่านี้ก็กลายเป็นสถานะความไม่มั่นคงใหม่ที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างคนภายในและคนภายนอกชุมชนเมื่ออำนาจการต่อรองภายในชุมชนลดน้อยลง ย่อมส่งผลให้ระบบเกื้อกูลภายในชุมชนสั่นคลอน สะท้อนไปถึงรากฐานความคิดทางวัฒนธรรมของคนทั้งหมู่บ้าน

สรุป และอภิปรายผลการศึกษา

ความมั่นคงของวัฒนธรรมลานู คือ ความมั่นคงของผู้สูงอายุลานู

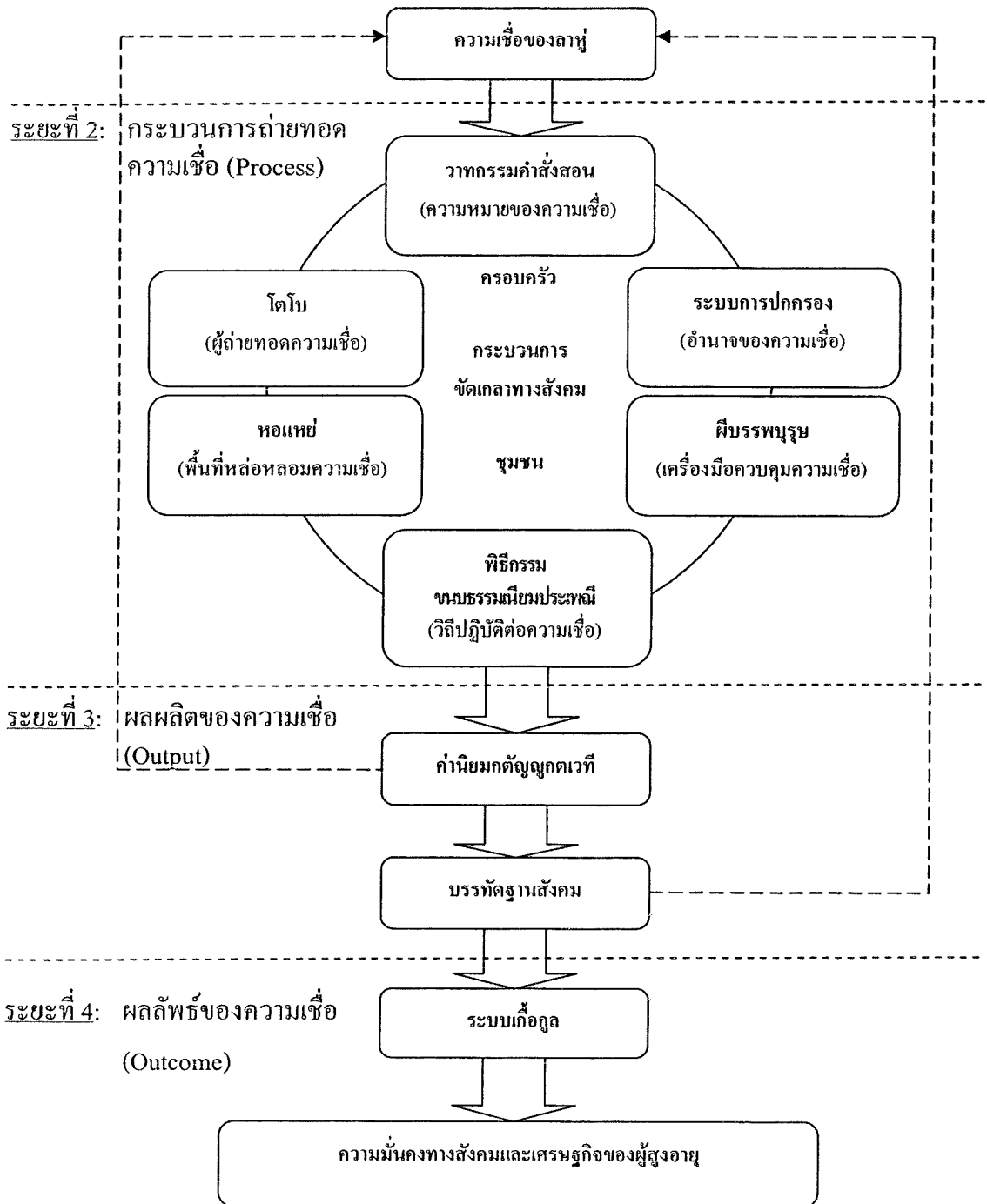
จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่า วัฒนธรรมความเชื่อของคนลานู มีอิทธิพลอย่างมากต่อค่านิยม และบรรทัดฐานในสังคมลานู ค่านิยมและบรรทัดฐานในสังคมลานูนี้เอง เป็นตัวชี้้นำและกำหนดพฤติกรรมของคนลานูในชุมชนว่าสิ่งใดควรกระทำ และสิ่งใดไม่ควรกระทำ อาทิ ค่านิยมกตัญญูกตเวที จะส่งผลถึงการปฏิบัติตัวของลูกต่อพ่อแม่ การดูแลไม่ทอดทิ้งพ่อแม่ ความเชื่อที่ว่าผู้สูงอายุมีบุญคุณต่อชุมชน ทำให้คนลานูเห็นคุณค่า ให้ความเคารพและให้เกียรติผู้สูงอายุ รวมถึงพิธีกรรมต่างๆ ที่กระทำเพื่อบูชาเทพเจ้า บุพการี และบรรพบุรุษ หากคนลานูขาดจิตวิญญาณ ค่านิยม ความกตัญญูกตเวที วัฒนธรรมการเคารพผู้ใหญ่ ความเชื่อมั่นในคุณค่าของความเฒ่าลานู และหันหลังให้กับระบบความเชื่อที่เป็นตัวจัดระเบียบภายในชุมชนแล้ว จะทำให้ระบบการพึ่งพาและการเกื้อกูลภายในของชุมชนลานูขาดความมั่นคง และมีผลต่อเนื่องกับวิถีชีวิตดั้งเดิม เมื่อระบบการผลิตภายในชุมชนถูกกำหนดจากระบบเศรษฐกิจแบบตลาด กระแสเศรษฐกิจภายนอกส่งผลกระทบต่อโดยตรงทำให้ระบบความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้สูงอายุลานูอ่อนแอลง

จากการวิเคราะห์ข้างต้น จึงสรุปได้ว่า ความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจของผู้สูงอายุขึ้นอยู่กับความมั่นคงทางจิตวิญญาณของชาวลานู หรือความเชื่อของลานูนั่นเอง

“กระบวนการถ่ายทอดความเชื่อ” คือ ภูมิปัญญาสำคัญของลาคูต่อความมั่นคงของผู้สูงอายุ

จากข้อสรุปที่ว่า ความมั่นคงของวัฒนธรรมลาคู คือ ความมั่นคงของผู้สูงอายุลาคู ทำให้เกิดคำถามว่า “เราจะสร้างความมั่นคงของวัฒนธรรมลาคูอย่างไร” ซึ่งคณะวิจัยพบว่าชาวลาคูในอดีตมีภูมิปัญญาในการถ่ายทอดวัฒนธรรมความเชื่อของตนไว้ผ่านวาทกรรมคำสั่งสอน ระบบการปกครองที่ใช้จารีตเป็นสำคัญ โตโบ ผู้นำทางศาสนาและเผยแพร่ความเชื่อ หอแห่ ซึ่งเปรียบเสมือนศูนย์รวมความรู้ทางด้านความเชื่อ และพื้นที่ในการประกอบพิธีกรรม การบูชาผีบรรพบุรุษที่เป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของคนให้สอดคล้องกับความเชื่อ ตลอดจนพิธีกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ที่คอยดักย้าให้เห็นความศักดิ์สิทธิ์ ความสง่างาม และวิถีที่ควรปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของชาวลาคู ภูมิปัญญาที่ชาวลาคูได้สร้างสรรค์ขึ้นมานี้ ถูกหล่อหลอมบ่มเพาะด้วยครอบครัวและสังคม ทำให้เกิดค่านิยมกตัญญูกตเวที การให้ความเคารพเชื่อฟังคำสั่งสอนพ่อแม่และผู้สูงอายุ จึงถือเป็นค่านิยมสำคัญของชาวลาคู นำไปสู่การเกิดค่านิยมร่วมเป็นบรรทัดฐานของสังคมลาคู และด้วยค่านิยมและบรรทัดฐานนี้เอง จึงมีผลต่อระบบเกื้อกูลภายในชุมชน ผู้วิจัยได้สร้างแบบจำลองแสดงกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมความเชื่อไปสู่ความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจของชาวลาคู โดยแบ่งออกเป็น 4 ระยะ ได้แก่ ระยะแก่นของความเชื่อระยะกระบวนการถ่ายทอดความเชื่อ ระยะผลผลิตของความเชื่อ และระยะผลลัพธ์ของความเชื่อ ซึ่งแสดงให้เห็นกระบวนการในแต่ละระยะที่ประกอบสร้างเป็นวิถีการจัดการระบบความเชื่อ กระบวนการผลิตถ่ายทอด และผลผลิต ซึ่งผลิตซ้ำระบบความคิดภายในของคนลาคู ดังนี้

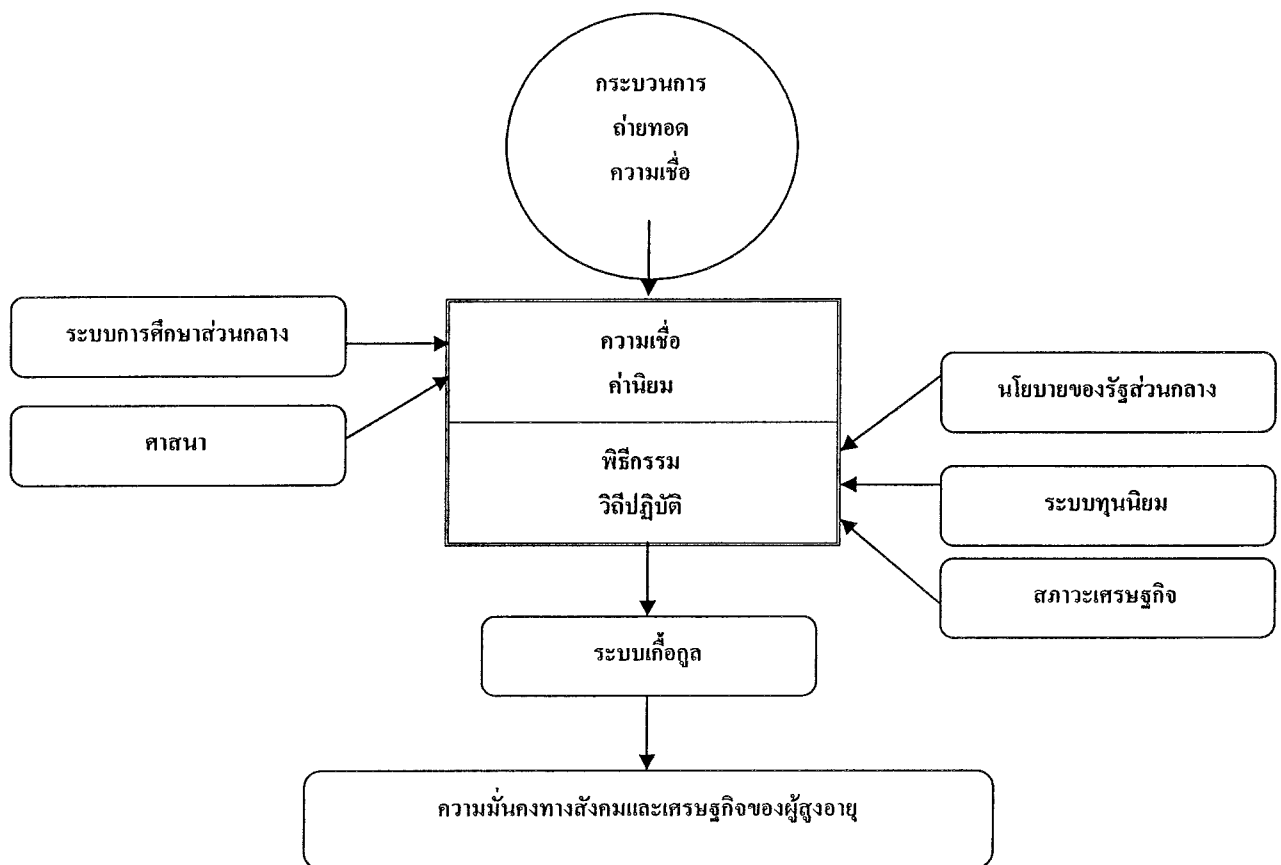
ระยะที่ 1: แก่นของความเชื่อ (Input)

ภาพที่ 3.4 แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดความเชื่อด้วยภูมิปัญญาของชาวลาหู่

ความเชื่อที่เปลี่ยนไปมีอิทธิพลต่อความมั่นคงของผู้สูงอายุลานู

จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่อาจก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อความมั่นคงของผู้สูงอายุลานูนั้น พบว่ามีปัจจัยที่เป็นตัวแปรสำคัญ 5 ปัจจัยด้วยกัน คือ (1) ระบบการศึกษาจากส่วนกลาง (2) ศาสนา (3) นโยบายของรัฐจากส่วนกลาง (4) ระบบทุนนิยมจากภายนอกชุมชน และ (5) สภาวะเศรษฐกิจ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ปัจจัย 2 ประการแรก คือ ระบบการศึกษาจากส่วนกลาง และศาสนา เป็นกลุ่มปัจจัยที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อระบบคิดและความเชื่อของคนลานู ส่วนปัจจัยที่ 3 – 5 นั้นจะเป็นสภาวะแวดล้อมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของคนลานู ที่ต้องปรับตัวในการดำเนินชีวิต ซึ่งจะส่งผลต่อพิธีกรรมวิถีการดำเนินชีวิตของชาวลานู ดังแสดงในภาพที่ 3.5

ภาพที่ 3.5 แผนภูมิแสดงผลกระทบความเสี่ยงต่อความเชื่อลานูที่อาจเกิดขึ้นในสภาวะปัจจุบัน

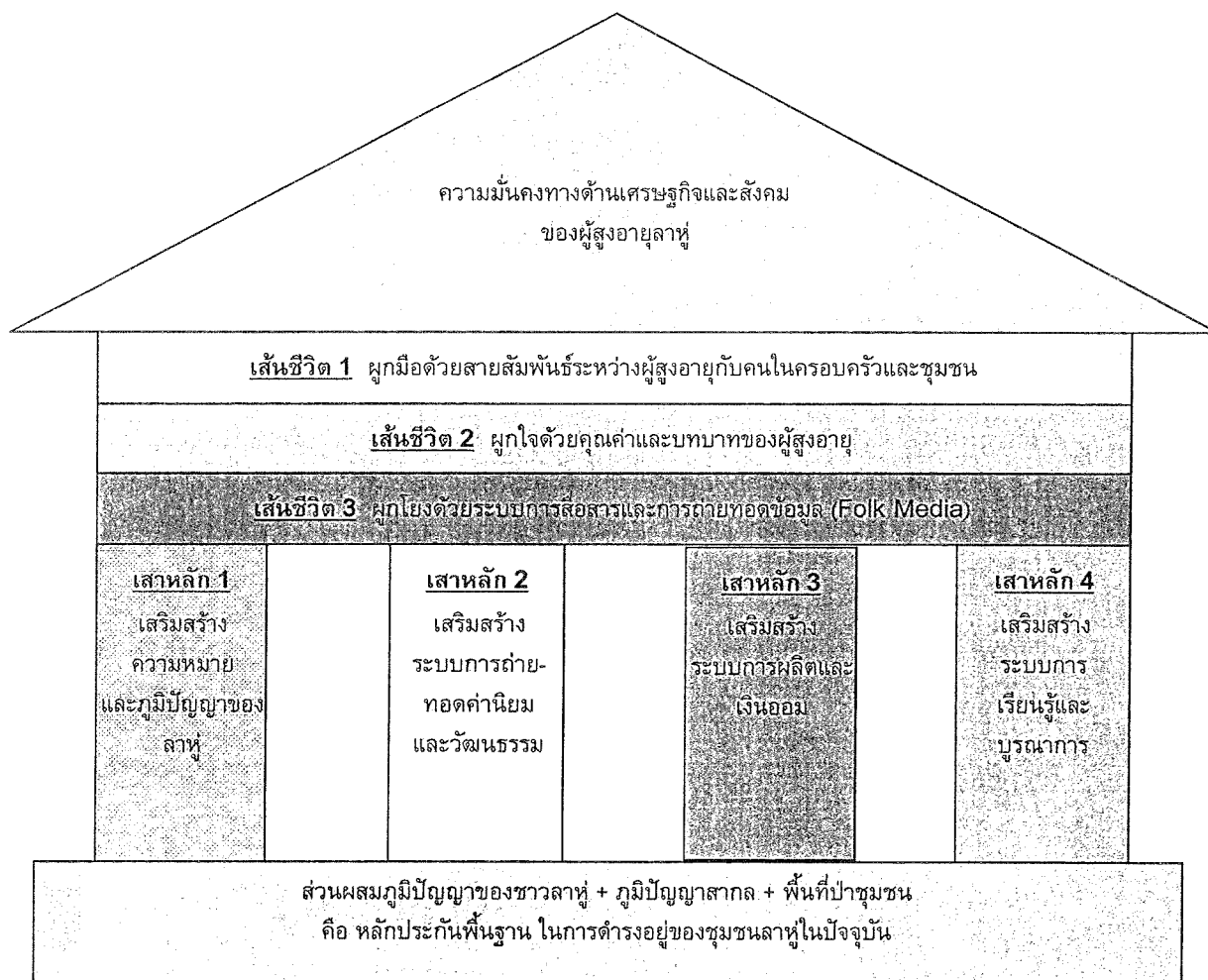
การติดต่อสัมพันธ์ภายนอกชุมชนของคนลานู เป็นทั้งกระบวนการเรียนรู้ แลกเปลี่ยน และปรับตัวเพื่อความอยู่รอดไปพร้อมๆ กับการพัฒนาภูมิปัญญาดั้งเดิม เพื่อตอบสนองสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงและ กระแสโลกที่ไม่หยุดนิ่ง ทว่าศักยภาพที่มีอยู่ในภูมิปัญญาผู้สูงวัยเมื่อไม่ได้รับ

การสืบทอด หรือขาดบูรณาการร่วมกับการจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน จึงทำให้กระบวนการผสมผสานความรู้ข้ามวัฒนธรรมขาดการเชื่อมต่อ ส่งผลให้ความรู้ชุดใหม่ที่เบียดเข้ามาแทนที่ระบบความเชื่อเดิมในชุมชน เกิดเป็นช่องว่างระหว่างคนรุ่นใหม่กับคนรุ่นเก่า ระหว่างเยาวชนกับผู้สูงอายุ ซึ่งส่งผลถึงความน่าเชื่อถือ ความเชื่อมั่น ความเลื่อมใสศรัทธา และคุณค่าที่มีต่อวัฒนธรรมความเชื่อดั้งเดิมของชาวลahu และหมายรวมถึงผู้สูงอายุซึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ความเชื่อดั้งเดิมนี้ด้วย เมื่อคนรุ่นใหม่เริ่มไม่เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมความเชื่อดั้งเดิมเหล่านี้ จะส่งผลต่อการไม่ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม ประเพณี และพิธีกรรม ไม่เชื่อถือในผู้นำศาสนา ผู้ประกอบพิธีกรรม โดยเชื่อว่างมงายและไม่เป็นประโยชน์ ไม่จำเป็นต้องยึดมั่นในคำสั่งสอนอีกต่อไป การเปลี่ยนแปลงต่างๆ เหล่านี้จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของค่านิยม และบรรทัดฐานในสังคมลาหูล่าสุด ซึ่งทำให้ “ระบบเกือกูล” สูญเสียความสมบูรณ์ของระบบไปด้วยเนื่องจากวัฒนธรรมความเชื่อใหม่ที่สอดแทรกเข้ามา จึงอาจสรุปได้ว่า ความเชื่อที่เปลี่ยนไปของลาหูลำ ส่งผลต่อความมั่นคงทางวัฒนธรรมของลาหูลำ ซึ่งมีอิทธิพลต่อความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจของผู้สูงอายุลาหูลำ

การเสริมส่วนที่ขาดหายไป คือ การพัฒนาระบบความรู้เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจข้ามวัฒนธรรมเพาะบ่มระบบการศึกษาที่เชื่อมโยงกันทั้งระบบจากสังคมส่วนกลาง และสังคมลาหูลำ โดยจัดการผ่านกิจกรรมของกลุ่มผู้สูงอายุ คู่ขนานไปกับสร้างกระบวนการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน เพื่อเปิดพื้นที่ให้ความรู้ท้องถิ่น ได้มีที่ยืนอยู่อย่างภาคภูมิ สามารถร่วมมือกันหนุนเสริมฐานเดิมเอกลักษณ์ที่มีมาแต่เดิมของคนในชุมชน ทั้งนี้ภูมิปัญญาของคนลาหูลำ ในการเลือกรับปรับใช้นับเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดที่มีผลต่อความเลื่อมใสและความยั่งยืนของวัฒนธรรมลาหูลำในปัจจุบัน

แนวทางในการเสริมสร้างความมั่นคงของผู้สูงอายุลาหูลำ

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์โครงสร้างความมั่นคงของผู้สูงอายุลาหูลำ และภูมิปัญญาทางด้านสังคมวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อความมั่นคงของผู้สูงอายุ พบว่าความมั่นคงทางวัฒนธรรมก็คือความมั่นคงของผู้สูงอายุนั่นเอง ดังนั้นการที่จะเสริมสร้างให้ผู้สูงอายุมีความมั่นคงทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรักษา ค่านิยม และประเพณีวัฒนธรรมของชาวลahuไว้ให้ได้ และสืบทอดไปสู่ลูกหลานรุ่นต่อไป ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอแนวทางในการสร้างความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจของผู้สูงอายุลาหูลำ ดังนี้

ภาพที่ 3.6 แสดงโครงสร้างบ้านแห่งความมั่นคงของผู้สูงอายุลาว

จากโครงสร้างบ้านแห่งความมั่นคงของผู้สูงอายุลาว จะเห็นว่าบ้านหลังนี้ควรมีการปรับสภาพพื้นที่ให้เป็นรากฐานที่มั่นคงเสียก่อน ด้วยส่วนผสมของภูมิปัญญาลาว ความรู้ในปัจจุบัน และพื้นที่ป่าชุมชน จากนั้นจึงเริ่มต่อร่างสร้างเสาหลักให้แก่ตัวบ้าน คือ ด้วยเสาหลัก 4 ต้น ซึ่งหมายถึงกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งมั่นคงของผู้สูงอายุในด้านสังคมและเศรษฐกิจ ประกอบด้วย (1) เสริมสร้างความหมายและภูมิปัญญาของลาว (2) เสริมสร้างระบบการถ่ายทอดค่านิยมและวัฒนธรรมลาว (3) เสริมสร้างระบบการผลิตและเงินออม และ (4) เสริมสร้างระบบการเรียนรู้และนวัตกรรมความรู้ เมื่อปักเสาหลักเรียบร้อยแล้วก็ต้องสร้างตัวเรือนให้มั่นคง ซึ่งเปรียบเสมือนการปฏิบัติการสร้างเรือนและเชื่อมเสาหลักเข้าด้วยกันอย่างแน่นแฟ้นด้วยสายชีวิตของชาวลาว 3 เส้น (คนลาวมีความเชื่อว่า มนุษย์มีเส้นชีวิตอยู่ 3 เส้น หากขาดเส้น 3 เส้นพร้อมกันจะเสียชีวิต) ประกอบด้วย (1) การผูกมือด้วยสายสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับคนในครอบครัวและ

ชุมชน (2) ผูกใจด้วยคุณค่าและบทบาทของผู้สูงอายุ และ (3) ผูกโยงด้วยระบบการสื่อสารที่เข้าถึง
ลาหู่ทุกคนทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทั้งหมดนี้จะนำไปสู่ความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจ
ของผู้สูงอายุลาหู่ ซึ่งเปรียบเสมือนหลังคาที่ให้ร่มเงาแก่บ้าน หลังคาบ้านหลังนี้จะกว้างขวางเพียงใด
ก็อยู่ที่ฐานรากของชุมชนว่ามีภูมิปัญญาลาหู่ บูรณาการเข้าความรู้ใหม่ และมีสภาพแวดล้อมที่
เหมาะสมเพียงใด ความคงทนของบ้านหลังนี้จะคงทนเพียงใด อยู่ที่ความมั่นคงของเสาหลัก 4 ต้น
และตัวเรือน คือ การเชื่อมโยงของเส้นชีวิตทั้ง 3 ของชาวลาหู่

สร้างรากฐานที่มั่นคงเข้มแข็งแต่ยืดหยุ่นได้

รากฐานที่มั่นคงในที่นี้หมายถึง ทุนที่สังคมลาหู่ควรมี ประกอบด้วย (1) ภูมิปัญญา
ของชาวลาหู่เป็นเหมือนคลังข้อมูลและระบบการให้ความหมายหลักในการดำรงชีวิต ความเชื่อ
ปฐมนิเทศและวิถีปฏิบัติในด้านศาสนา การทำมาหากิน และการดำเนินชีวิตในชุมชนลาหู่ ภูมิปัญญา
ดั้งเดิมของลาหู่จึงมีความจำเป็นต่อการสร้างเสริมต่อยุคการให้ความหมายและคุณค่าของความเป็น
ลาหู่ต่อไป (2) ภูมิปัญญาสากล คือวิวัฒนาการทางความรู้ของโลกที่มีสืบทอดกันเรื่อยมาใน
ส่วนกลาง เป็นความรู้ที่คนส่วนใหญ่เห็นว่ามีค่าทันสมัยและให้การยอมรับ เรียนรู้ความ
เคลื่อนไหวจากภายนอก เพื่อจะได้รู้เท่าทัน และสามารถนำความรู้ดังกล่าวมาปรับประยุกต์ใช้ต่อ
ยุค หรือปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้บางประการที่อาจไม่เหมาะสมให้สอดคล้องกับบริบทของ
สังคมโลกในยุคปัจจุบัน และ (3) พื้นที่ป่า ถือเป็นบริบทด้านสิ่งแวดล้อมที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถี
ชีวิตของชาวลาหู่ตั้งแต่เกิดจนตาย ชาวลาหู่มีการพึ่งพิงป่าไม้ในการทำมาหากิน ประกอบอาชีพ
พื้นที่ป่าไม้ชุมชนยังเป็นแหล่งอาหารหล่อเลี้ยงคนในชุมชนอยู่ต่อไป นอกจากนั้นภูมิปัญญาของ
ชาวลาหู่มีการบูรณาการเข้ากับป่าไม้อย่างดี เช่น ความเชื่อในผีป่า ภูมิปัญญาในการทำมาหากิน
พิธีกรรมในการเพาะปลูก การรักษาระบบภูมิปัญญาของบรรพบุรุษและปฏิบัติตามแบบแผนที่
เหมาะสมทำให้ ป่าเป็นแหล่งสร้างผลผลิตทางเศรษฐกิจ และเป็นฐานการเรียนรู้ของชาวลาหู่สืบไป
อีกด้วย รากฐานที่มั่นคงดังกล่าวจะเป็นทุนสำคัญที่จะต้องนำไปใช้ในการขับเคลื่อนให้เกิดความ
เข้มแข็งในชุมชนลาหู่ได้ แต่ไม่ควรยึดติดกับกรอบความคิดที่ตายตัวเท่านั้น ควรมีการปรับประยุกต์
และยืดหยุ่นให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละชุมชน โดยคงสาระสำคัญของความเชื่อและหลักการ
ไว้ให้ได้

เสริมสร้างพลังเสาหลักผู้สูงวัย: ย้อนภูมิปัญญาลาหู่

ด้วยบริบททางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมของสังคมภายนอก ส่งผล
กระทบต่อวิถีชีวิตของชาวลาหู่อย่างมาก อาทิ พื้นที่ทำมาหากิน ระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่

การเกษตร เครื่องมือในการทำมาหากิน การเมืองการปกครองของไทย การพัฒนาการทางการแพทย์ ระบบการศึกษา การเผยแผ่ศาสนา ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ความสำคัญของสังคมวัฒนธรรม ความเชื่อ และภูมิปัญญาสำคัญๆ ของชาวลาหู่ถูกละเลย และหันไปให้ความสำคัญกับความเชื่อ และเทคโนโลยีใหม่จากภายนอก ซึ่งหากความเชื่อและภูมิปัญญาลาหู่สูญหายไป จะส่งผลให้ค่านิยม หรือจิตวิญญาณของชาวลาหู่เลือนหายไปด้วย รวมทั้งกระเทือนระบบความมั่นคงของผู้สูงอายุลาหู่ ในชุมชนอย่างแน่นอน ผู้วิจัยจึงเสนอว่า จะต้องเสริมสร้างภูมิคุ้มกันสังคมลาหู่ขึ้นจากบริบทเดิม ต้นแบบของแนวคิดที่เกี่ยวข้องในการจัดการความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจสำหรับ กลุ่ม ผู้สูงอายุ ประกอบไปด้วยเสาหลัก 4 ต้น เพื่อช่วยให้ต้นแบบของระบบความยั่งยืน เกิดภูมิคุ้มกันทาง สังคมในชุมชน เกิดดุลยภาพและความมั่นคงในระบบชุมชน ดังนี้

เสาหลักต้นที่ 1: เสริมสร้างความหมายและภูมิปัญญาของลาหู่ผ่านห่อเห่ย

ความหมายของ “ห่อเห่ย” และอัตลักษณ์ความเป็นลาหู่ รวมถึงภูมิปัญญาในด้านต่างๆ ซึ่งรวมถึงภูมิปัญญาในด้านวัฒนธรรมที่กำลังเริ่มเลือนหายไปในกลุ่มเด็ก และคนหนุ่มสาว ที่ได้รับ ข้อมูล วัฒนธรรม และความเชื่อจากภายนอก ซึ่งถือเป็นความเสี่ยงอย่างมากที่จะลดคุณค่าในด้าน วัฒนธรรมของชาวลาหู่ ดังนั้นจำเป็นต้องมีการรักษาคูณค่าของความหมาย และภูมิปัญญาลาหู่ที่มี อยู่โดยผลิตซ้ำความหมายและใช้ “ห่อเห่ย” ซึ่งเป็นศูนย์รวมของชาวลาหู่ในด้านจิตวิญญาณ เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความหมายและภูมิปัญญา

เสาหลักต้นที่ 2: เสริมสร้างระบบการสืบทอดค่านิยมและวัฒนธรรม

การที่จะรักษาค่านิยมและวัฒนธรรมของชาวลาหู่ให้ได้นั้น จำเป็นต้องมีระบบการสื บทอดค่านิยมและวัฒนธรรม เพื่อไม่ให้เกิดการขาดช่วง เพราะหากเกิดการขาดช่วงขึ้นเมื่อใด จะม ีความเสี่ยงต่อความมั่นคงทางวัฒนธรรม และจะหาผู้สืบทอดทางด้านความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรม ได้น้อยลงในอนาคต ดังเช่นในกรณีที่บ้านหมูบ้านไกล่เคียงมาประกอบพิธีกรรมให้ สะท้อนภาวะของชุมชนที่ กำลังขาดผู้นำทางจิตวิญญาณ ถือเป็นความเสี่ยงต่อความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจของชาวลาหู่ และจะกระทบต่อความมั่นคงของผู้สูงอายุในอนาคตด้วย

เสาหลักต้นที่ 3: เสริมสร้างระบบการผลิตและเงินออม

แม้ว่าปัจจัยด้านค่านิยมและวัฒนธรรมจะเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่มีผลต่อความมั่นคง ของผู้สูงอายุ แต่ก็พบว่ายังมีตัวแปรสำคัญๆ ที่มีผลในด้านเศรษฐกิจของครอบครัวลาหู่ ได้แก่

ความสามารถในการหารายได้ของครอบครัว วิธีชีวิตการบริโภคและการออม วิธีชีวิตการประกอบอาชีพ รวมถึงปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจด้วย เช่น สภาพเศรษฐกิจจากภายนอกชุมชน และระบบทุนนิยม เป็นต้น ปัจจัยเหล่านี้เป็นตัวแปรที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจของครอบครัวอย่างมาก ซึ่งจะส่งผลต่อความมั่นคงของผู้สูงอายุด้วยเช่นกัน ดังนั้นจึงควรสร้างระบบการผลิตที่มีประสิทธิภาพเพิ่มศักยภาพของคนในชุมชนในการสำรองให้มากยิ่งขึ้นตามบริบทของสังคมและภูมิศาสตร์ของคนลาหู่ที่เปลี่ยนแปลงไป และระบบการออมของครอบครัวให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น เริ่มจากการถอนตัวจากการผลิตเพื่อขาย กลับสู่การผลิตเพื่อยังชีพ ควบคู่ไปกับการประกอบอาชีพรองที่เวียนเข้ามาในรอบปี

เสาหลักต้นที่ 4: เสริมสร้างระบบการเรียนรู้และบูรณาการ

ปัจจัยที่เป็นความเสี่ยงสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ระบบการศึกษาที่ให้ความรู้ใหม่แก่เยาวชน ลาหู่ ในขณะที่ผู้สูงอายุลาหู่ยังมีชุดความรู้และความเชื่อดั้งเดิมของชาวลาหู่อีกแบบหนึ่ง ความสงสัยทำให้ความน่าเชื่อถือของผู้สูงอายุลาหู่สั่นคลอน ซึ่งจะส่งผลให้เยาวชนลังเลไม่มั่นใจกับความเชื่อดั้งเดิม ส่งผลถึงการเข้าร่วมประเพณี ในเทศกาลทางวัฒนธรรมต่างๆ ของชาวลาหู่อีกด้วย ดังนั้นจึงควรเปิดพื้นที่การเรียนรู้ขึ้นระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อให้ผู้สูงอายุและครูเกิดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการผสมผสานความรู้ใหม่ เข้าถึงความคิดของเยาวชนรุ่นใหม่ เกิดการบูรณาการและประสานความเข้าใจทั้งสองฝ่าย นอกจากนั้นการสอนในระบบการศึกษาส่วนกลางเอง ยังต้องปรับกระบวนการทัศน์ใหม่ ควรสอนและเน้นให้เยาวชนเคารพและไม่ดูถูกค่านิยม ประเพณี และวัฒนธรรมในท้องถิ่น สอนให้เด็กทุกกลุ่มในโรงเรียนเห็นคุณค่าความหลากหลายที่มีอยู่ในวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ นำเสนอรูปธรรมโดยดึงเอาภูมิปัญญาเหล่านั้นที่มีอยู่ในพิธีกรรมในชีวิตนำมาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทที่เปลี่ยนไปในชุมชน

สร้างเรือนให้มั่นคงด้วยการผูกโยงเส้นชีวิต 3 สาย

ในการที่จะค้าโครงสร้างความมั่นคงของค่านิยม และการสืบทอดวัฒนธรรมลาหู่ให้ได้ อย่างยั่งยืนและมั่นคงนั้น ผู้วิจัยเสนอให้มีการผูกมัดหรือเชื่อมโยงสายสัมพันธ์กันภายในชุมชนและเครือข่ายภาคที่เกี่ยวข้อง เพื่อเพิ่มความแน่นแฟ้นทั้งในและนอกชุมชน ด้วยการผูกเส้นชีวิต 3 สาย ดังนี้

เส้นชีวิต 1: ผูกมือด้วยสายสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับคนในครอบครัวและชุมชน

คล้องโยงไว้แทนความรู้สึก ความห่วงใยจากผู้สูงวัย เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ความคุ้นเคยระหว่างผู้ถ่ายทอด (ผู้สูงอายุ) กับผู้สืบทอด (เยาวชน หรือชาวลาหู่) หมั่นรวมกลุ่มกันในงานวันสี่ลของหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดพลังความสามัคคี ความรัก ความห่วงใยในอัตลักษณ์ของตน ทั้งในครอบครัวและในระดับชุมชน

เส้นชีวิต 2: ผูกใจด้วยคุณค่าและบทบาทของผู้สูงอายุ

การดำรงตนเป็นแบบอย่างของผู้สูงอายุที่อุดมไปด้วยความเมตตา มีจริยวัตรที่เหมาะสม และมีคุณธรรมเพื่อให้เยาวชนคนลาหู่เห็นคุณค่าและยึดถือแนวทางปฏิบัติ ค่านิยม วัฒนธรรมต่างๆ ของผู้สูงอายุไว้เป็นแบบอย่างของความคิดต่อไป

เส้นชีวิต 3: ผูกโยงด้วยระบบการสื่อสารและการถ่ายทอดข้อมูล (Folk Media)

กระบวนการร่วมผลิตความดีในการปฏิสัมพันธ์ ถ่ายทอดค่านิยม คุณค่า ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ ของชาวลาหู่ไปสู่เยาวชนและผู้สืบสานต่อไป โดยผ่านช่องทางการสื่อสารที่ทันสมัย เน้นสื่อพื้นบ้านเพื่อให้เกิดการสนใจและสอดคล้องกับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลง

สำหรับการเชื่อมโยงด้วยสายที่ 3 เป็นการเชื่อมโยงถ่ายทอดสื่อสารข้อมูล ความรู้ ระบบความคิด ตลอดจนภูมิปัญญา ความเชื่อและวัฒนธรรมลาหู่ผ่านสื่อต่างๆ ที่มีความเหมาะสมตามลักษณะของแต่ละสังคม อาทิ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการสื่อสารข้อมูลไปสู่คนรุ่นใหม่ ทำให้เกิดสายสัมพันธ์ของความใกล้ชิด เช่น การจัดทำคลิปเสียงและภาพผ่านสื่อกิจกรรมประเพณีในแต่ละช่วงปี ทำให้กิจกรรมที่เกิดขึ้นไม่ได้จบแค่นั้นนั้น เปิดโอกาสให้คนที่อยู่ไกล หรือคนที่ไม่ได้มาร่วมงานได้ติดตามดูได้ผ่านเว็บไซต์ ชวนเด็กวัยรุ่นมาช่วยทำเว็บบล็อกช่วยสืบทอดเนื้อหาที่ผู้ใหญกับผู้สูงอายุต้องการบอกเล่า ประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมภูมิปัญญาของผู้สูงวัย และเปิดข้อมูลในเว็บให้ทุกคนสามารถดาวน์โหลด กรณียุทธศาสตร์ ไปทำงานในเมืองสามารถเปิดฟังได้ หรือให้กลุ่มวัยรุ่น ทำเป็นแผ่นซีดี และเปิดตามหอกระจายข่าวแต่ละหมู่บ้าน และอาจเปิดข่าวในงานพิธีประจำเดือน เพิ่มความดีในการได้ยิน แม้คนรุ่นใหม่ชาวลาหู่จะฟังเข้าใจบ้างไม่เข้าใจบ้าง แต่อย่างน้อยจะเกิดความคุ้นเคยและจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างความผูกพัน เชื่อมเสาแต่ละต้นผ่านพิธีกรรมในหอเห่ ประสานภาพเสียงสู่ชุมชน ส่งผ่านคลิปร่วมงานกิจกรรมได้ทางสื่อออนไลน์ นอกจากนั้นยังควรมีการส่งเสริมให้มีการใช้สื่อพื้นบ้านของคนในชุมชนมาใช้เป็นตัวกลางในการกระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของตนเอง